

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішенням Вченої ради № 5 від
25.10.2023

_____ (підпис) _____ (ініціали, прізвище)

25 жовтня 2023 року
М.П.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»
(частина перша)
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання

м. Хмельницький
2023

РОЗРОБНИКИ:

Доцентка кафедри цивільного права та процесу, кандидатка юридичних наук,
доцентка
29 серпня 2023 року

_____ Жанна ЧОРНА

Доцентка кафедри цивільного права та процесу, кандидатка юридичних наук,
доцентка
29 серпня 2023 року

_____ Галина АНІКІНА

Доцентка кафедри цивільного права та процесу, докторка філософії з права
29 серпня 2023 року

_____ Лариса ГРИЦИШИНА

Рішення кафедри цивільного права та процесу
29 серпня 2023 року, протокол № 1.

Завідувачка кафедри, докторка юридичних наук, професорка
29 серпня 2023 року

_____ Світлана ГРИНЬКО

Декан юридичного факультету,
доцент кафедри кримінального права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
29 серпня 2023 року

_____ Віктор ЗАХАРЧУК

Погоджено методичною радою університету
19 жовтня 2023 року, протокол № 2.

Голова методичної ради
І.Б. Ковтун
19 жовтня 2023 року

Обліковий обсяг 3,06 ум. др. арк.

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	4
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	4
1.2.	Лекції	–	5
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття	–	7
1.4.	Самостійна робота студентів	–	28
1.5.	Курсова робота	–	33
1.6.	Підсумковий контроль	–	34
2.	Схема нарахування балів	–	36
3.	Рекомендовані джерела		38
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		48

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин												
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
			Лекції	Сем. (прак.)	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем.	Лабор.	Ін.зав.	СРС	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1.	Цивільне право як галузь приватного права	8	2	2	-	-	4	9	1				-	8
2.	Джерела цивільного права. Цивільне законодавство	8	2	2	-	-	4	13	1	-	-	-	-	12
3.	Поняття, зміст та види цивільних правовідносин	8	2	2	-	-	4	8	-	-	-	-	-	8
4.	Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин	16	4	4	-	-	8	16	2	2	-	-	-	12
5.	Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин	22	4	6	-	-	12	16	2	2	-	-	-	12
6.	Об'єкти цивільних правовідносин	16	4	2	-	-	10	14,5	2	0,5	-	-	-	12
7.	Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин	8	2	2	-	-	4	11	2	1	-	-	-	8
8.	Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків	8	2	2	-	-	4	12,5	2	0,5	-	-	-	10
9.	Захист цивільних прав та інтересів	16	4	4	-	-	8	12	2	-	-	-	-	10
10.	Строки та терміни у цивільному праві	8	2	2	-	-	2	8		-	-	-	-	8
Всього годин за семестр		120	36	36	-	-	48	120	14	6				100

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	2	3	4
1.	<i>Цивільне право як галузь приватного права.</i>	2	1
1.1.	Поняття цивільного права як галузі приватного права.		
1.2.	Цивільне право в системі галузей права України.		
1.3.	Предмет цивільного права як галузі права.		
1.4.	Метод цивільного права як галузі права.		
1.5.	Функції цивільного права. Принципи цивільного (приватного) права.		
1.6.	Система цивільного права як правової галузі.		
2.	<i>Джерела цивільного права. Цивільне законодавство.</i>	2	1
2.1.	Поняття і види джерел цивільного права.		
2.2.	Поняття і склад цивільного законодавства.		
2.3.	Дія цивільного законодавства в часі.		
2.4.	Застосування цивільного законодавства. Аналогія закону й аналогія права в цивільно-правових відносинах.		
2.5.	Тлумачення цивільно-правових норм.		
3.	<i>Поняття, зміст та види цивільних правовідносин.</i>	2	-
3.1.	Поняття цивільного правовідношення.		
3.2.	Підстави виникнення, суб'єкти і об'єкти цивільного правовідношення.		
3.3.	Зміст цивільного правовідношення.		
3.4.	Види цивільних правовідносин.		
4.	<i>Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.</i>	4	2
4.1.	Поняття та ознаки фізичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин.		
4.2.	Цивільна правоздатність фізичних осіб.		
4.3.	Цивільна дієздатність фізичних осіб.		
4.4.	Опіка і піклування. Помічництво. Опіка над майном.		
4.5.	Місце проживання фізичної особи і його цивільно-правове значення.		
4.6.	Підстави, порядок і правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою.		
4.7.	Підстави, порядок і правові наслідки оголошення фізичної особи померлою.		
4.8.	Поняття, види і цивільно-правове значення актів цивільного стану.		
4.9.	Особливості цивільно-правового становища фізичних осіб як підприємців. Банкрутство фізичної особи як підприємця.		
5.	<i>Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.</i>	4	2
5.1.	Розвиток вчення про юридичну особу у науці цивільного права.		
5.2.	Поняття й ознаки юридичної особи.		
5.3.	Представництва і філії.		
5.4.	Види та форми юридичних осіб.		
5.5.	Порядок і способи створення юридичних осіб.		
5.6.	Порядок і способи припинення юридичних осіб.		
6	<i>Об'єкти цивільних правовідносин.</i>	4	2

6.1.	Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин.		
6.2.	Речі як об'єкти цивільних правовідносин. Класифікація речей та її правове значення.		
6.3.	Майнові комплекси як об'єкти цивільного обігу.		
6.4.	Гроші як об'єкти цивільних правовідносин.		
6.5.	Особливості цивільно-правового режиму валютних цінностей.		
6.6.	Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин.		
6.7.	Результати робіт і послуги як об'єкти цивільних правовідносин.		
6.8.	Нематеріальні об'єкти цивільних правовідносин.		
7	<i>Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.</i>	2	2
7.1.	Поняття і види юридичних фактів у цивільному праві. Юридичні склади та юридичні стани.		
7.2.	Поняття і види правочинів.		
7.3.	Умови дійсності правочинів.		
7.4.	Підстави недійсності правочинів. Види недійсних правочинів.		
7.5.	Правові наслідки недійсності правочинів.		
8.	<i>Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.</i>	2	2
8.1.	Поняття, принципи та способи здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання суб'єктивних цивільних обов'язків.		
8.2.	Поняття і види меж здійснення цивільних прав.		
8.3.	Поняття і форми зловживання правом.		
8.4.	Поняття і значення представництва. Види представництва.		
8.5.	Поняття, види та форма довіреності.		
9.	<i>Захист цивільних прав та інтересів.</i>	4	2
9.1.	Поняття та форми цивільно-правового захисту.		
9.2.	Захист цивільних прав та інтересів судом.		
9.3.	Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади АРК, або органами місцевого самоврядування.		
9.4.	Захист цивільних прав нотаріусом.		
9.5.	Самозахист цивільних прав.		
9.6.	Поняття, особливості, функції та принципи цивільно-правової відповідальності.		
9.7.	Види цивільно-правової відповідальності.		
9.8.	Підстави та умови цивільно-правової відповідальності. Поняття і		
9.9.	склад цивільного правопорушення.		
9.10.	Форми цивільно-правової відповідальності.		
10.	<i>Строки та терміни у цивільному праві.</i>	2	-
10.1.	Поняття і цивільно-правове значення строків та термінів.		
10.2.	Види строків у цивільному праві.		
10.3.	Обчислення строків у цивільному праві. Початок і закінчення перебігу строку.		
10.4.	Позовна давність.		

1.3. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття 1

Тема 1. Поняття приватного права. Цивільне право як галузь приватного права

Питання для усного опитування та дискусії

1. Цивільне право – основа приватного права.
2. Предмет та метод цивільного права. Суб'єкти (учасники) цивільних правовідносин.
3. Поняття цивільного права як галузі права.
4. Принципи цивільного права.
5. Система та функції цивільного права.
6. Співвідношення цивільного права з іншими галузями права України:
  - 6.1. Конституційне право.
  - 6.2. Адміністративне право.
  - 6.3. Фінансове, податкове право.
  - 6.4. Трудове право.
  - 6.5. Земельне право.
  - 6.6. Дискусія про сімейне право.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Визначте, чи можна вважати цивільно-правовими відносини, що виникли за наступних обставин, і чи можна застосувати до них норми цивільного права:

- 1) відносини між двома громадянами з приводу купівлі-продажу квартири?
- 2) Відносини між спадкодавцем та нотаріусом з приводу посвідчення складеного заповіту?
- 3) Відносини між банком та громадянином з приводу отримання останнім кредиту на купівлю автомобіля?
- 4) Відносини між виконкомом місцевої ради і громадянином Олешком у зв'язку з видачею ордера на квартиру?
- 5) Відносини між ТОВ «Смайл» та ПрАТ «Кондфіл» з приводу продажу останнім новорічних подарунків для дітей співробітників товариства з обмеженою відповідальністю?
- 6) Відносини між автором книги та видавництвом з приводу видання книги?
- 7) Відносини між ПрАТ «Зінгер» та фізичною особою з приводу прийняття на роботу?
- 8) Відносини між податковою інспекцією та підприємцем, що виникають з приводу сплати податків?
- 9) Відносини між засновниками акціонерного товариства та державним реєстратором з приводу реєстрації товариства?
- 10) Відносини між матір'ю та батьком дитини з приводу невиплати останнім аліментів на спільну дитину?

Задача 2

Між Покровським та Гаврилюком укладений договір найму житла 1 січня 2002 р., строком на 3 роки. Оскільки через рік після укладення договору набув чинності Цивільний кодекс України від 16.01. 2003 р. Покровський вимагав розірвати даний договір найму і укласти новий договір найму житла, відповідно до умов чинного Цивільного кодексу України. Гаврилюк проти цього заперечував, так, як вважає, що договір був укладений на 3 роки, а спливає лише рік, тому до відносин сторін будуть застосовуватися положення Цивільного кодексу України від 1963 р.

Вирішіть спір.

Задача 3

ДПІ району за порушення терміну сплати податків надіслала позов про стягнення не сплачених у встановлений термін податків і штрафу до підприємця Дмитрука. Заперечуючи вимоги позову, Дмитрук вказав на те, що позивачем пропущено річний строк позовної давності, встановлений ст. 258 ЦК України і необхідний для заявлення вимог про стягнення штрафних санкцій у вигляді неустойки.

Надайте оцінку доводам відповідача.

Визначте норми, які слід застосувати при вирішенні спору. Вирішіть справу.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: приватне право, публічне право, система права України, галузь права, інститут права, підгалузь (субінститут) права, норма права, система цивільного права, предмет цивільно-правового регулювання, цивільні правовідносини, ознаки методу цивільного права, принципи права, функції цивільного права.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: поняття та місце цивільного права серед інших галузей права; система цивільного права як галузі права; поняття та види правовідносин, що регулюються цивільним правом; визначення цивільного права як галузі права.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Джерела цивільного права. Цивільне законодавство

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та види джерел права, вироблених світовою практикою. Основні джерела цивільного права України.
2. Поняття цивільного законодавства. Система цивільного законодавства:
  - 2.1. Конституція України, Цивільний кодекс України, інші кодекси України, Закони України. Особливе місце Декретів Кабінету Міністрів у системі законодавства України.
  - 2.2. Підзаконні акти цивільного законодавства: акти Президента, Кабінету Міністрів, міністерств та відомств України, місцевих державних адміністрацій.
3. Міжнародні договори як джерела цивільного права.
4. Значення рішень та висновків Конституційного Суду України для законодавства України. Дискусія про визнання актів КСУ судовим прецедентом.
5. Роль судової, господарської, нотаріальної практики у тлумаченні, застосуванні та удосконаленні цивільного законодавства.
6. Дія цивільного законодавства:
  - 6.1. Дія цивільного законодавства в часі. Зворотна сила цивільного закону.
  - 6.2. Дія цивільного законодавства в просторі.
  - 6.3. Дія цивільного законодавства за колом осіб.
7. Аналогія закону та аналогія права в цивільному праві.
8. Систематизація цивільного законодавства.
9. Тлумачення цивільно-правових норм.

Ситуативні завдання

Виконайте завдання:

Завдання 1

Впишіть назву та дату прийняття нормативних актів у сфері цивільного права, які оприлюднені у таких офіційних виданнях:

а) Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356;

б) Урядовий кур'єр. – 2017. – 25 листопада, №223(6092);

- в) Офіційний вісник України. – 2004. - № 30. - Том 1. – Ст. 199;
 г) Голос України. - 1995. – 17 січня.

Завдання 2

Визначте, офіційним чи неофіційним вважається тлумачення правових норм, здійснене у наступних випадках: а) у коментарі до Цивільного кодексу України; б) у телевізійному ток-шоу “Свобода слова”; в) у виступі народного депутата на міському мітингу, г) на прийомі у адвоката в юридичній консультації; г) на лекції з цивільного права на юридичному факультеті ХУУП; д) у підзаконному нормативному акті, який виданий на виконання закону; е) у постанові Пленуму Верховного Суду України; є) у рішенні Конституційного суду України.

Вирішіть задачі:

Задача 1

Підприємство у відповідності до укладеного договору поставки повинен був відвантажити будівельній організації 20 тон оліфи. До закінчення дії договору підприємство відвантажило лише 8 тон, а решту (12 тон) відвантажено після закінчення договору, у січні наступного року. У зв'язку з тим, що з 1 січня урядом ціна на оліфу була підвищена, між сторонами виникла суперечка про оплату товару. Постачальник вимагав оплатити 12 тон оліфи за новою ціною. Покупець вважав, що розрахунки за всю оліфу повинні бути здійснені за старою ціною, оскільки рішення уряду про зміну цін може розповсюджуватись лише на відносини, що виникли після набрання чинності цим нормативним актом, і не застосовуються до відносин, що склались під час дії старих тарифів на ціну. У даному випадку договірні відносини виникли до прийняття урядом нового акту про ціну. У договорі є відсилка до раніше чинного нормативного акту.

Вимоги якої із сторін слід вважати обґрунтованими? Який нормативний акт застосовується для регулювання відносин, що впливають із договору поставки?

Задача 2

Громадянин Дем'янов звернувся до суду з позовом про встановлення сервітуту на сусідній земельній ділянці. В обґрунтування посилався на постанову Верховного Суду по справі, в якій розглядався аналогічний спір та вимагав, щоб суд прийняв таке ж рішення, з огляду на те, що будь-які рішення Верховного Суду є обов'язковими для застосування судами при вирішенні аналогічних спорів.

Дайте правову оцінку ситуації. Чи є рішення Верховного Суду джерелами цивільного права? Чи є рішення Верховного Суду обов'язковими для всіх учасників судового розгляду?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: джерела цивільного права, цивільне законодавство, акти цивільного права, судовий та адміністративний прецедент, звичай, система цивільного законодавства, звичаї ділового обороту, договір, локальні акти регулювання цивільних правовідносин, Конституція України, міжнародні договори, ратифікація, Закони України, підзаконні нормативні акти, Укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів, межі законодавчого регулювання цивільних відносин, чинність актів цивільного законодавства, зворотні дія закону, аналогія закону, аналогія права, звичаєве право; пандектна система побудови Цивільного кодексу України (далі – ЦК України).

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- співвідношення цивільного права та цивільного законодавства;
- опублікування як умова чинності нормативних актів, особливості набуття чинності актами різної юридичної сили;

способи припинення чинності нормативного акту;
 прогалини у регулювання цивільних відносин та способи їх подолання;
 Інкотермс як зібрання звичаїв ділового обігу;
 структура та побудова нормативно-правових актів України, значення преамбули.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на вивченні положень наступних нормативних актів:

Цивільний кодекс України (зл. 1);

Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII (нова редакція!);

Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV ;

Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
2. Елементи цивільних правовідносин.
3. Класифікація цивільних правовідносин.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Баранецький на прохання брата Петра позичив йому гроші у сумі 1200 гривень для покупки спортивного костюма. Петро обіцяв повернути гроші протягом одного місяця.

Які правовідносини виникли між Баранецьким та його братом Петром? Охарактеризуйте їх елементи.

Задача 2

Громадянка Сенюк у своєму блозі в мережі Інстаграм висвітлювала проблеми здійснення бухгалтерського обліку шляхом написання постів на бухгалтерську тематику. Її колега бухгалтер Іваненко передруковувала ці пости на своїй інстаграм – сторінці, видаючи їх за власні. Сенюк звернулася до суду з позовом про порушення її авторських прав.

Які правовідносини виникли між вказаними особами? Охарактеризуйте їх елементи.

Задача 3

Сорокін систематично випускав гусей та іншу птицю, що знаходилась у його господарстві, за його межі. Вказані тварини заходили у двори сусідів Сорокіна та завдавали їм шкоди.

Проаналізуйте ситуацію. Вкажіть, які правовідносини виникли між Сорокіним та його сусідами.

Задача 4

Громадянина Іваненка, який проїхав на заборонний сигнал світлофора, зупинив і оштрафував співробітник патрульної поліції. Іваненко вирішив, що накладення штрафу принижує його честь і гідність. Він хотів «налякати» поліцейського і, знову сівши за кермо, направив автомобіль прямо на нього, впевнений, як він сам пізніше пояснював, що співробітник поліції звернеться до втечі, і це «реабілітує» водія в очах його подруги Миронової, яка в той час перебувала в салоні автомобіля.

Іваненко зробив на співробітника поліції Кошмала наїзд, який привів до тяжких тілесних ушкоджень у останнього і довгострокову неприцездатність. Відносно Іваненка було розпочато

кримінальне провадження. Крім того, громадянин Кошмал пред'явив позов про відшкодування шкоди його здоров'ю, заподіяної діями Іваненка.

Зробіть правовий аналіз ситуації.

Які галузі права регулюють зазначені відносини?

Які групи майнових відносин, регульованих цивільним правом, Ви можете виділити з умов задачі?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: цивільні правовідносини, структура цивільного правовідношення, особисті правовідносини, майнові правовідносини, абсолютні правовідносини, відносні правовідносини, речові правовідносини, зобов'язальні правовідносини, регулятивні правовідносини, охоронні правовідносини, суб'єкти правовідносин, об'єкт правовідносин, зміст правовідносин, права та обов'язки суб'єктів правовідносин, санкція,

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

ознаки цивільних правовідносин, відмежування їх від інших галузевих правовідносин; дискусія з приводу належності санкції до структури цивільних правовідносин.

Семінарське заняття 4

Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Фізична особа як суб'єкт правовідносин. Цивільна правоздатність фізичної особи.
2. Поняття та види цивільної дієздатності фізичних осіб:
  - 2.1. Повна цивільна дієздатність.
  - 2.2. Часткова цивільна дієздатність фізичних осіб віком до 14 років (малолітніх).
  - 2.3. Неповна цивільна дієздатність неповнолітніх віком від 14 до 18 років.
  - 2.4. Підстави, порядок та правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи.
  - 2.5. Визнання фізичної особи недієздатною.
3. Способи індивідуалізації фізичної особи.
4. Місце проживання фізичної особи.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Подружжя Козловських, вирішивши розірвати шлюб, склали письмову домовленість про те, що Козловський не претендуватиме на поділ квартири, покине Київ та буде постійно проживати зі своєю матір'ю у Старій Синяві. Козловська, зі свого боку, зобов'язалася не вступати у новий шлюб до закінчення інституту їх дочкою - студенткою першого курсу. За посвідченням досягнутої домовленості Козловські звернулися до нотаріуса. Останній відмовився її посвідчити, оскільки вона, на його думку, суперечить законодавству.

Чи правий нотаріус? Відповідь поясніть з посиланням на законодавство.

Задача 2

Тринадцятирічний Вітя Вітровий надіслав на конкурс у журнал «Юний технік» пропозицію про використання сили течії річки для розведення мостів. Його пропозиція отримала першу премію, і редакція журналу рекомендувала Віті оформити заявку на видачу патенту на винахід.

Батьки Віті вважали, що автором винаходу повинен бути хтось із них, оскільки Віті лише 13 років, і він самостійно не зможе здійснювати всі права та обов'язки, пов'язані з патентом на винахід. Батьки для підтвердження своєї позиції звернулися до знайомого винахідника, який засумнівався у правомірності визнання автором одного з батьків, але й Вітя, на його думку, не

зможе самостійно здійснювати цілий комплекс прав та обов'язків, пов'язаних зі створенням винаходу.

Для отримання кваліфікованого роз'яснення батьки звернулися до юриста.
Яку відповідь їм належить дати?

Задача 3

Директор автотранспортного підприємства видав наказ, яким заборонив бухгалтерії виплачувати слюсарю Воркуну належну йому заробітну плату та дав розпорядження видавати зарплату його дружині. Прийняття таких заходів у наказі було мотивоване тим, що Воркун зловживав спиртними напоями.

Проаналізуйте.. Вирішіть питання правомірності.

Задача 4

Борсук дізнався, що шістнадцятирічний син його сусідів Артем, студент технікуму, сам ремонтує теле- та радіоапаратуру. Борсук вирішив скористатися його послугами та доручив йому відремонтувати телевізор. Вони домовились, що за роботу Артему буде заплачено 100 грн.

Артем дуже довго ремонтував телевізор, намагався навіть його переладнати за новою схемою, але налагодити його не зміг. Тоді Борсук відвіз телевізор у майстерню з ремонту телевізорів. Оглядаючи телевізор, майстер сказав, що після таких переобладнань та «виправлень», яким він був підданий, відремонтувати його неможливо.

Борсук звернувся до батьків Артема з вимогою відшкодувати нанесені йому збитки. Батьки відмовились це зробити, посилаючись на те, що вони не тільки не давали своєму сину згоди на укладення домовленості з Борсуком, але навіть не знали про це.

Борсук звернувся до суду з позовом до батьків Артема.

Визначте коло суспільних правовідносин. Яке рішення повинен винести суд? Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що батьки знали про укладення договору? Яким повинно бути рішення суду, якщо батьки не тільки знали про договір, але й дали згоду на його укладення?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: фізична особа, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, правосуб'єктність, малолітня особа, неповнолітня особа, законні представники малолітньої особи, часткова цивільна дієздатність, неповна цивільна дієздатність, визнання фізичної особи недієздатною ім'я фізичної особи, місце проживання фізичної особи.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

розмежування набуття та надання повної цивільної дієздатності фізичних осіб;
співвідношення понять «повноліття» та «фізична особа з повною цивільною дієздатністю».
поняття дрібного побутового правочину, порядок визнання правочину дрібним побутовим.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на вивченні положень наступних нормативних актів:

Цивільний кодекс України;

Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» щодо ідентифікації фізичних осіб : Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI.

Семінарське заняття 5

Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою.
2. Підстави, порядок та правові наслідки оголошення фізичної особи померлою.
3. Правові наслідки появи фізичної особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеної померлою.
4. Опіка та піклування. Надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків (інститут «помічництва» - ст. 78 ЦК України).
5. Акти цивільного стану. Державна реєстрація актів цивільного стану фізичних осіб.
6. Особливості цивільно-правового статусу фізичної особи-підприємця. Банкрутство фізичної особи-підприємця.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Неповнолітній Олег (15 років) за згодою своїх батьків уклав договір банківського рахунку. Він неодноразово поповнював вклад невеликими сумами грошей, які збирав з кишенькових грошей, що йому видавали батьки. Коли на рахунку зібралось 25 000 грн, він вирішив зняти їх, щоб купити собі телефон Apple iPhone 14. Проте банк відмовив видати йому цю суму грошей, повідомивши, що Олег може зробити це лише після досягнення повноліття.

Чи правильними є дії працівників банку? Яким є обсяг дієздатності неповнолітніх осіб? Які правочини вчиняються з дозволу органу опіки та піклування?

Задача 2

Іван (8 років) та Денис (10 років), граючи надворі, розвели поблизу сараю багаття, від якого сарай спалахнув. Власник сараю звернувся до батьків Івана та Дениса з позовом про відшкодування збитків.

Батьки дітей заперечували проти позову, посилаючись на те, що їх діти ще недієздатні і тому відповідальність за завдану шкоду не несуть, а вони (батьки) у момент завдання шкоди були на роботі, тому також не повинні нести відповідальність.

Визначте коло суспільних правовідносин. Як вирішити справу?

Задача 3

Визнаний у встановленому законом порядку недієздатним громадянин Басок протягом декількох місяців купував по одній авторучці у день в одному і тому ж магазині. Призначена його опікуном дружина принесла до магазину всі придбані авторучки і забажала від директора магазину повернути сплачені за них гроші. Директор магазину відмовився виконати вимогу дружини Баска, пославшись на те, що Басок вчиняв дрібні побутові правочини, які самостійно вправі здійснювати будь-яка особа.

Хто правий у цій суперечці? Відповідь аргументуйте.

Задача 4

Орленко у встановленому порядку був оголошений померлим. Його майно перейшло до його дружини як до єдиного спадкоємця першої черги. Через рік вона продала автомашину Воркуну, бібліотеку — Власовій. Усі вони знали, що купують речі, які належали особі, яку оголошено померлою. Декілька цінних картин, а також ряд інших речей були продані невідомим особам. Скрипку, фотоапарат, телевізор дружина залишила собі. Частина грошей, одержаних від продажу картин, вона витратила на придбання меблів.

Через 2 роки після оголошення Орленка померлим він повернувся. До цього часу дружину вступила у шлюб другий раз з Сушком і відмовилась повернутись до Орленка, а також відмовилась віддати йому речі, які залишились та гроші, одержані за продані речі. Воркун та Власова також відмовились повернути йому речі. Тоді Орленко звернувся до суду з позовом до

своєї колишньої дружини та до цих осіб. Від останніх він вимагав повернення автомашини та бібліотеки, а від дружини — скрипки, фотоапарату, телевізора, а також меблів, оскільки вони були куплені за гроші, одержані від реалізації картин та інших речей, які належали йому. Орленко також просив суд визнати недійсним шлюб його колишньої дружини з Сушком.

Визначте коло суспільних правовідносин. Які вимоги Орленка підлягають задоволенню? Чи є правомірними дії Орленка?

Задача 5

Льотчик-винищувач Карпов, який служив у Збройних силах України, після розформування полку був звільнений у запас, після чого уклав контракт з одним із військових формувань Кенії з умовою оплати 5 тис. доларів щомісяця. В одному з нальотів він був збитий та взятий у полон. Остання звістка про нього надійшла у січні 2014 року. Його дружина, що проживає у м. Київ, після безуспішних розшуків свого чоловіка у лютому 2015 року звернулася до суду із заявою про оголошення Карпова померлим. У процесі досудового розгляду з'ясувалось, що за скоєні воєнні злочини Карпов засуджений до страти. Однак відомостей про виконання вироку та місце його знаходження тіла встановити не вдалося. Суддя у позові відмовив. Карпова звернулася із скаргою до Київського апеляційного суду.

На яке питання розрахована задача? Яке рішення повинен винести суд?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: визнання фізичної особи безвісно відсутньою; оголошення фізичної особи померлою; опіка; піклування; акти цивільного стану; державна реєстрація актів цивільного стану фізичних осіб; фізична особа-підприємець; банкрутство фізичної особи-підприємця.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

спільне та відмінне між опікою та піклуванням, підстави розмежування; особливості інституту «помічництва» (ст. 78 ЦК України).

Для засвоєння матеріалу теми обов'язково слід ознайомитися з наступними нормативними актами:

Господарський кодекс України;

Сімейний кодекс України;

Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI;

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV;

Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. №19. Ст.74.

Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 (п. 3, 36-36, 38, 42-51).

Семінарське заняття 6

Тема 5. Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття юридичної особи:

1.1. Ознаки юридичної особи.

1.2. Теорії юридичної особи.

2. Правоздатність юридичної особи.

3. Дієздатність юридичної особи. Органи юридичної особи.

4. Філії та представництва юридичної особи.

5. Способи індивідуалізації юридичних осіб, її цивільно-правове значення (найменування, місцезнаходження).

6. Створення юридичної особи:

6.1. *Характеристика загальноприйнятих способів створення юридичних осіб.*

6.2. *Порядок створення юридичних осіб в Україні.*

6.3. *Установчі документи юридичної особи (статут, засновницький договір, модельний статут, установчий акт).*

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

До складу університету, який є недержавним освітнім закладом, входять декілька факультетів, наукових лабораторій та навчальних центрів. У межах нової структурної політики керівництво університету вирішило наділити окремі структурні підрозділи правами юридичної особи, для того, щоб вони мали фінансову самостійність, залишаючись у складі університету.

Державний реєстратор засумнівався у можливості існування у складі однієї юридичної особи інших самостійних юридичних осіб та звернувся за роз'ясненнями до консультанта.

Надайте аргументовану відповідь.

Задача 2

До господарського суду звернулося ТзОВ «Альма» з позовом про визнання недійсним договору, укладеного з відповідачем — Хмельницькою філією ТзОВ «Київбуддеталь». Позивач стверджував, що ТзОВ «Київбуддеталь» ліквідовано внаслідок банкрутства понад рік тому, про що він дізнався лише через три місяці після укладення договору з філією.

Заперечуючи проти позову, директор філії стверджував, що ТзОВ «Київбуддеталь» дійсно ліквідовано, але філія має самостійний баланс, перебуває на обліку як платник податків, має печатку та рахунок у банку, а тому філія продовжує існувати автономно від ліквідованого ТзОВ «Київбуддеталь». Тому підстав для визнання договору недійсним немає.

Вирішіть справу.

Задача 3

Громадянин Власенко є одночасно директором і засновником ПП "Алеф". У ПП "Алеф" виникли тимчасові фінансові труднощі, тому Власенко з метою їх подолання, надав йому на умовах позики поворотну фінансову допомогу, уклавши відповідний договір. Податковий інспектор при перевірці заявив, що вказаний договір є незаконним, оскільки зі сторони позичальника та зі сторони позикодавця підписаний однією і тією ж особою. Тому представник не вправі вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах.

Проаналізуйте ситуацію.

Хто виступав у спірному договорі на стороні позичальника і на стороні позикодавця?

Чи може засновник укладати договори із створеною ним юридичною особою та хто буде їх сторонами і підписантами?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: юридична особа, теорії юридичної особи, ознаки юридичної особи, організаційна єдність, майнова відокремленість, найменування юридичної особи, органи управління, відокремлені підрозділи юридичної особи, філії юридичної особи, представництва юридичної особи, статут, засновницький договір, модельний статут, способи виникнення юридичної особи, порядок виникнення юридичної особи.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на положеннях таких нормативних актів:

Цивільний кодекс України ;

Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV;

Модельний статут товариства з обмеженою відповідальністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03. 2019 р. № 367.

Семінарське заняття 7

Тема 5. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Припинення юридичних осіб:
  - 1.1. Реорганізація юридичних осіб та її способи (злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ).
  - 1.2. Ліквідація юридичної особи.
  - 1.3. Неплатоспроможність (банкрутство) юридичних осіб.
2. Організаційно-правові форми юридичних осіб.
3. Класифікація юридичних осіб.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

ТзОВ «Корнет» пред'явило позов до Хмельницького нафтопереробного заводу (НПЗ). У позовній заяві вказано, що за укладеним між сторонами договором ТзОВ «Корнет» передало заводу 110 тис. т сирової нафти для переробки, а завод повинен був здійснити цю переробку в установленій сторонами термін. Однак завод не виконав своїх зобов'язань, отже, повинен сплатити неустойку та відшкодувати збитки.

Викликані на засідання господарського суду представники заводу заявили, що позивач неправильно вказав у позовній заяві відповідача. Справа у тому, що у зв'язку з приватизацією Хмельницького нафтопереробного заводу його було перетворено на відкрите акціонерне товариство «Бензос». Акціонерне товариство не уклало договору з ТзОВ «Корнет» та не брало на себе обов'язків щодо виконання зобов'язань, тому АТ «Бензос» не повинне нести відповідальність за цим договором. Представники підприємства «Корнет» наполягали на своїх вимогах, мотивуючи їх тим, що НПЗ було не ліквідоване, а реорганізоване, отже, АТ «Бензос» є правонаступником нафтопереробного заводу.

Вирішіть справу по суті.

Задача 2

ТзОВ «Тарти Трейд» було створене у 1996 році. У зв'язку зі складною економічною ситуацією у державі його директор, який був одним із засновників, у травні 2017 року вирішив підготувати документи з метою ліквідації товариства.

Хто приймає рішення про ліквідацію товариства? Який порядок ліквідації товариства передбачений законодавством? Чи буде за обставин задачі проведена ліквідація ТзОВ «Тарти Трейд»?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: припинення юридичних осіб; ліквідація юридичних осіб, правонаступництво, реорганізація юридичних осіб, способи реорганізації юридичних осіб, злиття, приєднання, поділ, перетворення, виділ, неплатоспроможність (банкрутство) юридичних осіб, задоволення вимог кредиторів, санація, організаційно-правові форми юридичних осіб, товариство, установа, види юридичних осіб.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на вивченні наступних нормативних актів:

Цивільний кодекс України;
 Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV ;
 Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII.

Семінарське заняття 8

Тема 5. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Характеристика окремих видів юридичних осіб:
  - 1.1. Господарські товариства (поняття, види). Виробничий кооператив.
  - 1.2. Об'єднання юридичних осіб згідно ГК України (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни).
  - 1.3. Благодійні фонди.
  - 1.4. Товарна та фондова біржа.
  - 1.5. Громадські об'єднання.
  - 1.6. Політичні партії.
  - 1.7. Кооперативи (виробничі, споживчі та обслуговуючі).
  - 1.8. Кредитна спілка.
  - 1.9. Релігійні організації.
  - 1.10. Об'єднання співвласників багатопверхового будинку.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Макаренко та Олійник, які постійно проживають у селі Червона Слобода, Макарівського району, Київської області, вирішили створити товариство з обмеженою відповідальністю і подали державному реєстратору Макарівської селищної ради документи для проведення державної реєстрації. Після спливу 10-ти робочих днів, Макаренко та Олійник отримали від державного реєстратора повідомлення про відмову у проведенні державної реєстрації з наступними підставами для відмови:

(а) місцезнаходження товариства з обмеженою відповідальністю визначено: Київська область, Макарівський район, село Червона Слобода, а тому для його реєстрації слід звертатися до Центру надання адміністративних послуг при Макарівській районній державній адміністрації;

(б) товариство з аналогічною назвою вже було зареєстровано два роки тому у Вінницькій області;

(в) окремі види діяльності, які зазначені у статуті, за законом підлягають ліцензуванню, а тому, до комплексу документів, що подані, необхідно ще додати ліцензії про право на здійснення такої діяльності.

Чи правомірно державний реєстратор відмовив Макаренко та Олійнику у проведенні державної реєстрації?

Чи підлягає поверненню сплачений реєстраційний збір у випадку відмови у проведенні державної реєстрації?

Задача 2

Курбас, якому належить 67 % акцій АТ «Хмельницькгаз», перебуваючи у відпустці у США, уклав вигідний, на його думку, контракт з фірмою «Libman Corp.» про поставку на Україну товарів широкого вжитку на суму 1 000 000 доларів США.

Голова правління АТ «Хмельницькгаз» Сушко відмовився виконувати контракт, оскільки вважав, що Курбас не мав права його укладати без згоди правління. Курбас вважає, що як

акціонер, який володіє контрольним пакетом акцій, він мав право не узгоджувати ні з ким це питання.

Чи має, на Вашу думку, Курбас право укласти договори від імені товариства?

Задача 3

Під час розлучення подружжя Стеценків дружина вимагала включення до складу спільного сумісного майна, що підлягає поділу, усього майна ТзОВ «Імідж», заснованого її чоловіком під час спільного подружнього життя. Мотивувала вона це тим, що до статутного фонду було внесено 3000 гривень, які в свою чергу були їх спільною сумісною власністю. Чоловік проти цього заперечував, оскільки дружина участі у підприємницькій діяльності не брала, а тому може претендувати лише на половину від внеску до статутного фонду, тобто на 1500 гривень.

Дайте правову оцінку ситуації, що виникла.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: товариства, підприємницькі товариства, непідприємницькі товариства, господарські товариства, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, командитні товариства, повні товариства, статутний (складений) капітал, асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, благодійні організації, товарна біржа, фондова біржа, громадські об'єднання, політичні партії, кооперативи, кредитна спілка, релігійні організації, об'єднання співвласників багатопверхового будинку.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту обов'язково слід ознайомитися з наступними нормативними актами:

- Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.;
- Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.;
- Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX;
- Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI;
- Про господарські товариства : Закон України від 19.09. 1991 р. № 1576-XII;
- Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI;
- Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV;
- Про кредитні спілки : Закон України від 20.12.2001 р. № 2908-III;
- Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04. 2021 р. № 1414-IX;
- Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III;
- Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III;
- Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV;
- Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII;
- Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX;
- Про споживчу кооперацію : Закон України від 10.04.1992 р. № 2265-XII.

Семінарське заняття 9

Тема 6. Об'єкти цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та види об'єктів цивільних правовідносин. Майно.
2. Поняття та юридична класифікація речей.
3. Правовий режим окремих видів речей (майна):
  - 3.1. Гроші. Валютні цінності.
  - 3.2. Тварини.

- 3.3. Цінні папери, їх ознаки та класифікація.
- 3.4. Майнові комплекси як об'єкти цивільного обігу.
4. Роботи і послуги як об'єкти цивільних правовідносин.
5. Результати інтелектуальної (творчої) діяльності як об'єкти цивільних правовідносин.
6. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин.
7. Особисті нематеріальні блага (права) як об'єкти цивільних правовідносин.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

В шлюбному договорі Герасименко та Петрик зазначалось, що речі, які були спільно придбані ними за час шлюбу, будуть вважатись спільною сумісною власністю подружжя.

При розірванні шлюбу Петрик протестував проти розподілу грошей та цінних паперів, посилаючись на те, що договором передбачено лише розподіл речей, а стосовно грошей та цінних паперів нічого не зазначено.

Вирішіть спір.

Задача 2

Після публікації у газеті статті про Федоренка, останній, вважаючи, що викладені відомості про нього не відповідають дійсності, вирішив звернутися до суду з позовною заявою про спростування цих даних.

Проаналізуйте дану ситуацію та вкажіть, який об'єкт правовідносин, на думку Федоренка, було порушено? Які способи його захисту можуть бути застосовані?

Задача 3

Огієнко вирішивши оновити інтер'єр своєї квартири, продав Пацюку дерев'яний стіл. Через певний період часу, Пацюк звернувся з позовом про визнання даного договору купівлі-продажу недійсним, вказуючи, що продавцем не передано предмет договору в повному складі. Свій позов обґрунтовував тим, що стіл є головною річчю, а стільці – його приналежністю, оскільки вони пов'язані спільним призначенням (без стільців стіл неможливо використовувати за його призначенням – для прийняття їжі), тому повинні продаватися лише разом.

Оцініть ситуацію.

Наведіть приклади подільних і неподільних речей, а також головних речей та їх приналежностей.

Задача 4

Сидорчук прийшов в комісійний магазин купити скрипку. Скрипка разом зі смичком була поміщена у футляр, і поряд з ними була написана ціна. Сидорчук пішов у касу та пробив чек на вказану суму. Продавець подав Сидорчуку скрипку без смичка та футляра. Сидорчук став вимагати передачі йому смичка та футляра. Продавець відповів, що ціна була вказана тільки за скрипку.

Хто правий у цій суперечці?

Задача 5

У зв'язку з розірванням шлюбу між подружжям Малишко (Андрієм та Оленою) виник спір про поділ спільно нажитого майна.

Андрій Малишко наполягав на тому, щоб усе майно, яке складається з гарнітура меблів, столового та чайного сервізів, художньої бібліотеки, збережень у вигляді криптовалюти (1000 біткоїнів) на спільному банківському рахунку та іншого майна, було поділено порівну з урахуванням їх вартості. Олена Малишко заперечувала проти такого поділу, вказуючи, що у

результаті відбудеться знецінення речей, та запропонувала Андрію взяти меблевий гарнітур, їй передати чайний та столовий сервізи, а збереження у формі криптовалюти поділити порівну. Що стосується книг, то вона згодна їх поділити по зібраннях творів авторів. При цьому вона просила лише з Повного зібрання творів І. Франка передати їй останній том, в якому опубліковано його листування.

Яку класифікацію речей необхідно враховувати при вирішенні спору, та як повинно бути поділено зазначене майно, якщо справа надійде до суду?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: цінні папери; результати інтелектуальної творчої діяльності; інформація; особисті немайнові блага, речі, майно, гроші; валютні цінності.

Під час вивчення зазначеної теми обов'язково слід ознайомитись з такими нормативно-правовими актами:

Цивільний кодекс України;

Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 р. № 2866-III;

Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14.05.2015 р. № 417-VIII;

Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV;

Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1992 р. № 466;

Про право власності на окремі види майна : Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р.;

Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV ;

Про ідентифікацію та реєстрацію тварин : Закон України від 04.06.2009 р. № 1445-VI;

Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III;

Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3055-III;

Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV;

Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX.

Семінарське заняття 10

Тема 7. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та класифікація юридичних фактів у цивільному праві. Юридичні (фактичні) склади. Юридичні стани. Юридичні умови.

2. Поняття та види правочинів:

2.1. Односторонні, дво- та багатосторонні правочини.

2.2. Відплатні та безоплатні правочини.

2.3. Реальні та консенсуальні правочини.

2.4. Каузальні та абстрактні правочини.

2.5. Умовні правочини.

2.6. Строкові та безстрокові правочини.

3. Тлумачення змісту правочину.

4. Умови дійсності правочинів:

4.1. Вимоги до змісту правочину.

- 4.2. *Вимоги до суб`єктів правочину.*
- 4.3. *Вимога єдності волі та волевиявлення.*
- 4.4. *Вимоги до форми правочину. Характеристика форм правочинів, передбачених законодавством.*
- 4.5. *Вимога реальності правочину та відповідність його інтересам незахищених категорій осіб.*
5. **Поняття та види недійсних правочинів:**
- 5.1. *Нікчемні правочини.*
- 5.2. *Оспорювані правочини.*
6. **Правові наслідки недійсності правочинів:**
- 6.1. *Основні наслідки (дво- та одностороння реституція; стягнення всього одержаного за правочином у дохід держави);*
- 6.2. *Додаткові наслідки (відшкодування моральної шкоди; відшкодування збитків, зокрема, у подвійному розмірі).*

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Власник квартири Ковальчук перед від'їздом у довгочасне відрядження уклав на один рік договір житлового найму зі Стецьком.

Повернувшись із відрядження через два роки, він зажадав від наймача звільнення квартири, але той вимоги не виконав. При цьому пояснив, що за перший рік користування квартирою він розрахувався з наймодавцем безпосередньо. Оскільки через рік вимога про звільнення квартири не була заявлена, він продовжував користуватися житловою площею, відкривши депозитний рахунок у нотаріальній конторі (ст. 537 ЦК України), куди своєчасно вносив платежі. Пасивну ж поведінку (мовчання) Ковальчука він розцінив як виявлення волі на укладення нового договору найму житла на невизначений строк і, оскільки іншого житла він не має, спірну квартиру звільняти відмовився.

На судовому засіданні Ковальчук настоював на тому, що мовчання ніколи не може розцінюватися як правочин і тому вимагав виселення Стецька.

Зробіть висновок у справі. Які форми волевиявлення передбачені цивільним законодавством?

Задача 2

Петренко звернувся з позовом до суду про визнання недійсним заповіту, залишеного його батьком, який помер три місяці тому. В обґрунтування своєї позиції позивач зазначив, що заповіт було складено та посвідчено батьком на користь племінниці за місяць до смерті, коли у зв'язку з хворобою він вже не розумів своїх дій та не міг керувати ними.

Сусіди, які гарно знали померлого, посвідчили в судовому засіданні, що останні декілька місяців перед смертю чоловік поводив себе неадекватно, замикався в будинку, голодував, нікого до себе не впускав.

Яке рішення прийме суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3

Лужков уклав з Німченком договір позики на суму 10 тис. гривень. На підтвердження факту отримання позики Лужков видав Німченку боргову розписку із своїм підписом.

Чи можна вважати, що форма договору в даному випадку дотримана? Проаналізуйте ст. 218 та 1047 ЦК України.

Чи змінилася б юридична оцінка ситуації, якщо б однією стороною (тобто, у вигляді розписки) був оформлений договір купівлі-продажу?

Задача 4

Слободян продав автомобіль марки «BMW» Ткачу. Проте, нотаріус, до якого вони звернулися, порадив їм, для уникнення зайвих податків та зборів, сплата яких передбачена при укладенні договорів купівлі-продажу автомобіля, передати Ткачу автомобіль на підставі генеральної довіреності від Слободяна. Сторони погодились, а Ткач передав Слободяну кошти в розмірі 10 000 доларів вартості авто. Через рік, Ткача зупинили працівники поліції та вилучили автомобіль, вказуючи, що на цей автомобіль накладено арешт на підставі рішення суду про стягнення з Слободяна аліментів на його неповнолітніх дітей. Ткач заперечував, вказуючи, що він сплатив за цей автомобіль кошти, тому власником авто є він, а не Слободян.

Проаналізуйте ситуацію.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: юридичний факт; юридичний (фактичний) склад; правочин; види правочинів; односторонні, дво- та багатосторонні правочини; відплатні та безоплатні правочини; реальні та консенсуальні правочини; каузальні та абстрактні правочини; умовні правочини; строкові та безстрокові правочини; тлумачення змісту правочину; умови дійсності правочинів; вимоги до змісту правочину; вимоги до суб'єктів правочину; єдність волі та волевиявлення; форма правочину; конклюдентні дії; мовчання; усна форма правочину; письмова форма правочину; нотаріальне посвідчення; державна реєстрація правочину, нікчемні (абсолютно недійсні) правочини; оспорювані (відносно недійсні) правочини; двостороння реституція; одностороння реституція; стягнення всього одержаного за правочином у дохід держави; додаткові наслідки недійсності правочинів; застосування наслідків нікчемності правочинів.

Під час вивчення зазначеної теми обов'язково слід ознайомитись з актами вищих судових органів:

Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9;

Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними : Постанова Пленуму Вишого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 (із змінами і доповненнями).

Семінарське заняття 11

Тема 8. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, умови, способи та принципи здійснення суб'єктивного цивільного права.
2. Поняття, умови, способи та принципи виконання цивільного обов'язку.
3. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання правом.
4. Здійснення цивільних прав та виконання цивільно-правових обов'язків через представника:
  - 4.1. Поняття, значення та суб'єкти представництва.
  - 4.2. Підстави виникнення та види представництва.
5. Довіреність:
  - 5.1. Поняття та форма довіреності. Співвідношення понять «довіреність» та «договір доручення».
  - 5.2. Види довіреностей.
  - 5.3. Повноваження представника. Передоручення.
  - 5.4. Припинення представництва за довіреністю.

5.5. Єдиний реєстр довіреностей.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Симоненко є директором у двох господарських товариствах: ТОВ «Синай» та ТОВ «Бітум». З метою укладення договору купівлі-продажу офісного приміщення Симоненко видав Черкесову довіреність від імені ТОВ «Синай», але підписуючи її зазначив свою посаду як директора ТОВ «Бітум».

Чи буде така довіреність відповідати вимогам законодавства?

Яким чином вирішується питання щодо законності договору купівлі-продажу, якщо він буде підписаний особою, яка діє за довіреністю від директора ТОВ?

Задача 2

20-ти річний військовослужбовець контрактної служби Морозов з метою продажу квартири, яку він одержав у спадщину, видав своїй матері довіреність на вчинення певних дій, пов'язаних з продажем квартири. При цьому довіреність посвідчив командир його військової частини.

Коли мати хотіла укласти договір купівлі-продажу квартири, то приватний нотаріус відмовився посвідчувати цей правочин і вказав, що з допомогою вказаної довіреності не можна розпоряджатися нерухомим майном, оскільки вона нотаріально не посвідчена.

Як в даному випадку необхідно вирішити спір?

Задача 3

Ішук, як опікун неповнолітнього Гайденка, від імені останнього продав належний тому на праві приватної власності автомобіль своєму братові. На такий правочин було отримано письмовий дозвіл за підписом завідуючого відділу освіти. Але прокурор заявив позов про визнання цього договору недійсним.

Як повинна бути вирішена справа? Чи змінилося б рішення, якби продаж автомобіля здійснив не опікун, а батько неповнолітнього, коли б він був живий?

Задача 4

Бобрик видав Цвіркуну генеральну довіреність на продаж автомобіля марки «ВАЗ-21099» строком на один рік. Проте, через три місяці, після втрати довіри до Цвіркуна Бобрик вирішив скасувати довіреність, про що заявив Цвіркуну при першій зустрічі. Цвіркун повернути довіреність відмовився.

Які дії необхідно виконати Бобрику у цій ситуації? Який порядок припинення довіреності?

Задача 5

Клименко видав Пашкову генеральну довіреність, у якій визначено повноваження на «вчинення всіх дозволених законом правочинів» від його імені.

Чи може Пашков подарувати велосипед, який на праві власності належить Клименку, своєму неповнолітньому синові?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: здійснення суб'єктивного цивільного права, виконання цивільного обов'язку, межі здійснення цивільних прав, зловживання правом, шикана, представництво, договірне представництво, законне представництво, комерційне представництво, довіреність, форма довіреності, строк довіреності, генеральна довіреність, спеціальна довіреність, разова довіреність, передоручення, скасування довіреності, Єдиний реєстр довіреностей.

Під час вивчення зазначеної теми обов'язково слід ознайомитись з такими нормативно-правовими актами:

Положення про Єдиний реєстр довіреностей (затв. Наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2006 р. № 111/5);

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затв. Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5.

Семінарське заняття 12

Тема 9. Захист цивільних прав та інтересів

Питання для усного опитування та дискусії

1. Охорона та захист цивільних прав: співвідношення понять. Суб'єктивне цивільне «право на захист».
2. Органи, які здійснюють захист цивільних прав. Форми захисту цивільних прав:
  - 2.1. Юрисдикційна (судовий та адміністративний порядок захисту).
  - 2.2. Неюрисдикційна.
3. Поняття та види способів захисту цивільних прав. Вибір способу захисту.
4. Міри захисту та міри відповідальності: співвідношення понять.
5. Характеристика конкретних способів захисту, зазначених у ч. 2 ст. 16 ЦК України.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

При укладанні договору на постачання теплової енергії у вигляді пари за спільною згодою сторін у договір було включено умову про те, що усі спори між сторонами будуть вирішуватися тільки шляхом переговорів без звернення до господарського суду або до інших органів.

Протягом декількох місяців обидві сторони належним чином виконували свої обов'язки за договором, проте надалі споживач став систематично затримувати оплату поставленої йому теплоенергії. Оскільки безпосереднє звернення до споживача не дало жодного результату, енергопостачальна організація звернулася до господарського суду з позовом про сплату штрафних санкцій, передбачених правилами подачі теплової енергії.

У запереченні на позовну заяву споживач просив господарський суд провадження у справі припинити, посилаючись на пункт договору, що виключає можливість звернення до господарського суду.

Чи буде прийнято позов до розгляду? Як повинен вчинити господарський суд, якщо б у договорі містилася вказівка про те, що спори між сторонами передаватимуться на розгляд третейського суду, але конкретний третейський суд не визначено?

Задача 2

Дача Чудікова протягом зими була двічі обкрадена невідомими особами. Після закінчення чергового дачного сезону Чудіков переніс найбільш цінні речі у темну комору та на горище. При цьому у комірчині він встановив саморобний капкан на великого звіра, а на горищі спорудив пристрій, за допомогою якого з 3-метрової висоти падала важка колода при дотику до складених на горищі речей.

У січні Чудікова викликали до міліції, де йому було запропоновано дати пояснення за фактом заподіяння тяжких тілесних ушкоджень громадянину Крошу, який був виявлений на горищі дачі Чудікова зі зламаним хребтом та відмороженими ногами. Як з'ясувалося згодом, дві попередні крадіжки майна Чудікова були також здійснені Крошем. За даним фактом було порушено кримінальну справу, але згодом була припинена з підстав, передбачених кримінально-процесуальним законодавством.

Крош, визнаний інвалідом I групи, звернувся до Чудікова з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної втратою працездатності у зв'язку з отриманою травмою.

Чи підлягає позов Крошова задоволенню ?

Задача 3

Гр. Ковальчук подарував будинок сину Ковальчуку Д. а сам залишився проживати в однокімнатній квартирі в м. Києві. Через 5 років син купив у Києві квартиру, а будинок здав у найм з оплатою 1200 грн. в місяць. Дізнавшись про це Ковальчук А. вимагав від сина передавати йому половину одержуваних за найм грошей, оскільки вони з дружиною одержують дуже малу пенсію. Син відмовився передавати гроші і Ковальчук А. подав позов про розірвання договору дарування, оскільки він дарував тільки тому, що син не мав свого житла. Чи задовольнить суд позов?

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: охорона цивільних прав, захист цивільних прав; юрисдикційна форма захисту; неюрисдикційна форма захисту; міри захисту; міри відповідальності.

Під час вивчення зазначеної теми обов'язково слід ознайомитись з такими нормативно-правовими актами:

Конституція України (ст. 21, 24, 55, 124);

Цивільний кодекс України (гл. 3);

Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII;

Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004 р. № 1701-IV.

Семінарське заняття 13

Тема 9. Цивільно-правова відповідальність

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, особливості, принципи та функції цивільно-правової відповідальності.
2. Форми цивільно-правової відповідальності за невиконання договірних зобов'язань.
3. Види цивільно-правової відповідальності.
4. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності. Склад цивільного правопорушення.
5. Обставини, які звільняють від цивільно-правової відповідальності.
6. Особливі випадки цивільно-правової відповідальності:
  - 6.1. Відповідальність за дії інших осіб..
  - 6.2. Відповідальність за випадок.
  - 6.3. Відповідальність за шкоду, завдану правомірною поведінкою.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Мироненко на стоянці таксі біля автовокзалу № 2 сів у таксі і попросив шофера Остапчука відвезти його у с. Прибузьке. Шофер відмовився виконати його прохання, посилаючись на серцевий напад, і вийшов з машини до аптеки за медикаментами, залишивши ключ запалювання. Скориставшись тим, що машина без нагляду, Мироненко сів за кермо і поїхав по вул. Індустріальній. Проїхавши метрів 400-500, він учинив наїзд на машину Петрова, що стояла на узбіччі.

Внаслідок наїзду таксомоторному парку та Петрову було заподіяно шкоду. Петров звернувся з позовом про стягнення з таксомоторного парку та Мироненка 6.700 грн. (вартість ремонту автомобіля). Хмельницький міськрайонний суд стягнув з Мироненка на користь Петрова 6.700 грн., звільнивши таксомоторний парк від майнової відповідальності.

Не погодившись із рішенням суду, посилаючись на те, що шкоду повинен відшкодувати власник джерела підвищеної небезпеки, Мироненко оскаржив рішення суду.

Проаналізуйте на цьому прикладі підставу, умови та розмір відповідальності. Які особливості відповідальності у даному випадку? Як слід вирішити цю справу?

Задача 2

Хоменко (власник автомобіля «Волга-4») по дорозі на роботу у листопаді 2015 р. учинив наїзд на одинадцятирічну Марину С., завдавши їй тяжких пошкоджень. Порушена проти Хоменка кримінальна справа була припинена за відсутністю у його діяннях складу злочину. Громадянин Славко, батько Марини, у квітні 2016 р. звернувся до суду з позовом до Хоменка про стягнення 3 тис. грн. (вартість приведеного у непридатність одягу; вартість санаторно-курортної путівки; вартість проїзду позивача до місця лікування його доньки і назад; сума, витрачена на додаткове харчування з листопада 2015 р. по квітень 2016 р.). Суд задовольнив позов Славка.

Відповідач оскаржив рішення суду.

Чи правильне рішення прийняв суд? Яка шкода підлягає стягненню?

Задача 3

За договором перевезення залізниця зобов'язана була доставити товариству «Одяг» три контейнери трикотажних виробів на суму 4000 грн. Через аварію частина вантажу вартістю 2000 грн. стала непридатною, а решта — забрудненою. Внаслідок знижки вартість трикотажу впала до 1000 грн. Залізниця претензію товариства «Одяг» задовольнила у сумі 3000 грн., а частину стягнення недоодержаного планового прибутку в сумі 2000 грн. відхилила.

У зв'язку з цим товариство, посилаючись на ст. 611 ЦК України, просив господарський суд стягнути з залізниці 2 000 грн.

Чи належить задоволенню позов товариства «Одяг»? Визначте, в якому розмірі несе відповідальність залізниця за пошкодження, втрату, недостачу та псування вантажу.

Задача 4

Хмельницьке відділення акціонерної страхової компанії «Оранта» звернулося до суду з позовом до Мушка і Крота — батьків неповнолітніх Сашка (16 років) та Олега (14 років) про стягнення збитків.

Позивач посилався на те, що 18 серпня 2016 р. внаслідок дій згаданих неповнолітніх дітей, які розпалили вогонь у будівельному вагончику і спричинили пожежу, було пошкоджено і знищено майно громадян, які мешкають поряд. За договорами страхування потерпілим було виплачено по 5 000 грн. У зв'язку з цим позивач просив зазначену суму стягнути з відповідача.

Рішенням Хмельницького міськрайонного суду з Мушка та Крота на користь позивача була стягнена солідарно зазначена сума позову.

Чи правильне рішення прийняв суд? Дайте висновок у справі.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: цивільно-правова відповідальність; функції цивільно-правової відповідальності; договірна та недоговірна (деліктна) відповідальність; повна, кратна, обмежена відповідальність; часткова, солідарна, субсидіарна відповідальність; підстава та умови цивільно-правової відповідальності; майнова і моральна (немайнова) шкода; випадок (казус); непереборна сила; форми цивільно-правової відповідальності; відшкодування збитків; сплата неустойки.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на вивченні положень наступних нормативних актів:

Цивільний кодекс України;

Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22.11.96 р. № 543/96-ВР.

Семінарське заняття 14

Тема 10. Строки та терміни у цивільному праві

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, значення, правила обчислення строків (термінів) у цивільному праві.
2. Класифікація строків у цивільному праві:
  - 2.1. Залежно від того, хто їх встановив.
  - 2.2. За правовими наслідками.
  - 2.3. За характером їх визначення (імперативні та диспозитивні; абсолютно визначені, відносно визначені та невизначені; загальні та спеціальні).
  - 2.4. За призначенням строків (строки здійснення прав, строки виконання обов'язків, строки захисту цивільних прав).
3. Строки здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків:
  - 3.1. Строки існування цивільних прав.
  - 3.2. Присікальні (преклюзивні) строки.
  - 3.3. Претензійні строки.
  - 3.4. Гарантійні строки.
  - 3.5. Строки придатності, строк служби, гарантійний строк.
  - 3.6. Строки виконання цивільно-правових обов'язків.
4. Позовна давність:
  - 4.1. Поняття та значення.
  - 4.2. Початок перебігу позовної давності. Види строків позовної давності.
  - 4.3. Зупинення та переривання перебігу позовної давності. Поновлення позовної давності.
  - 4.4. Наслідки спливу строку позовної давності.
  - 4.5. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Ситуативні завдання

Вирішіть задачі:

Задача 1

Квашин уклав з громадянами Пушкіним та Лиском договір про будівництво гаража. У договорі зазначалося, що позов з приводу відхилень підрядника від умов договору, що погіршують роботу, може бути пред'явлений протягом одного року з дня прийняття роботи.

Встановіть, чи присутні у даному випадку порушення норм, які регулюють позовну давність.

Задача 2

Акціонерне товариство «Укрсоюзтрансекспорт» уклало 17 червня 2017 року договір перевезення залізничним транспортом з метою доставки до пунктупризначення 50 тонн зерна пшениці. В липні 2017 року вантаж повинен був бути доставлений отримувачу, але був втрачений з вини залізниці.

В якому порядку та у які строки отримувач вправі заявити вимоги до перевізника?

Який строк позовної давності стосовно вимог, що впливають з договору вантажоперевезення?

Задача 3

23 березня 2021 року громадяни Лимаренко та Ткаченко уклали договір позички, відповідно до якого Лимаренко повинен був повернути борг до 23 березня 2022 року, а у випадку, якщо не зможе повернути до зазначеного строку – сплатити неустойку. В обумовлений день борг повернуто не було, але Лимаренко направив листа, в якому попросив Ткаченка відстрочити сплатуборгу до 25 квітня 2022 року, на що останній дав згоду.

В березні 2022 року Лимаренко було мобілізовано на військову службу та відправлено в зону бойових дій, звідки він не повернувся.

25 вересня 2022 року Ткаченко з зв'язку зі складними життєвими обставинами повернувся до дружини Лимаренко як до спадкоємиці за поверненням суми боргу.

Суд відмовив у задоволенні позову на підставі пропуску строку позовної давності? Чи правомірне рішення суду? Позицію обґрунтуйте.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: строки, терміни, обчислення строків (термінів), імперативні та диспозитивні строки (терміни); абсолютно визначені, відносно визначені та невизначені строки (терміни); загальні та спеціальні строки (терміни), строки здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків, строки існування цивільних прав, присікальні (преклюзивні) строки, претензійні строки, гарантійні строки, строки придатності, строки виконання цивільно-правових обов'язків, позовна давність, загальний та спеціальні строки позовної давності, початок перебігу позовної давності, зупинення та переривання перебігу позовної давності, вимоги, на які позовна давність не поширюється.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- обчислення строків та термінів;
- відмінність гарантійного строку та строку придатності.

1.4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

1.4.1 Завдання на самостійну роботу

Блок завдань (БЗ) № 1

Тема 1. Поняття приватного права. Цивільне право як галузь приватного права.

(виконується на семінар № 1)

Завдання 1. Розкрити зміст поняття «дуалізм приватного права».

Завдання 2. Зазначити підгалузі та інститути цивільного права.

Завдання 3. З'ясувати завдання та систему навчального курсу цивільного права.

Блок завдань (БЗ) № 2

Тема 2. Джерела цивільного права. Цивільне законодавство

(виконується на семінар № 2)

Завдання 1. Скласти перелік (6-8 пунктів):

а) для студентів з непарним номером (1, 3, ..) в журналі групи - чинних Декретів Кабінету Міністрів України;

б) для студентів з парним номером (2, 4, ..) в журналі групи – чинних кодексів України, найбільш наближених чи суміжних з ЦК України.

Завдання 2. Скласти схему чи таблицю щодо класифікації джерел цивільного права.

Блок завдань (БЗ) № 3

Тема 3. Поняття, зміст і види цивільних правовідносин

(виконується на семінар № 3)

Завдання 1. Навести приклади цивільних правовідносин: 1) речові та зобов'язальні; 2) прості та складні; 3) регулятивні та охоронні; 4) абсолютні та відносні. Бажано підібрати по два-три приклади на кожен різновид.

Завдання 2. Пояснити, чому юридичні факти не відносять до елементів цивільних правовідносин.

Блок завдань (БЗ) № 4**Тема 4. Фізичні особи****як суб'єкти цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 4)*

Завдання 1. Напишіть проект заяви до суду від імені 17-тирічного громадянина, який хоче займатися підприємницькою діяльністю, про надання йому повної цивільної дієздатності (ч. 3 ст. 35 ЦК України). Умова фабули: батько категорично проти, а мати висловила свою згоду, інші факти придумайте самостійно.

Блок завдань (БЗ) № 5**Тема 4. Фізичні особи****як суб'єкти цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 5)*

Завдання 1. Визначити спільне та відмінне між опікою та піклуванням, підстави їх розмежування. Викласти у вигляді таблиці. Для виконання використати ЦК України та Сімейний кодекс України.

Завдання 2. Навести положення Правил опіки та піклування (коротко) (*Про затвердження Правил опіки та піклування : Наказ Держкомсім'ямолодь України, Міносвіти, МОЗ України Мінпраці та соц.політики України від 26.05.1999 № 34/166/131/88*), що суперечать ЦК України та СК України (із зазначенням номерів статей). Пояснити, які із цих положень є чинними.

Блок завдань (БЗ) № 6**Тема 5. Юридичні особи****як учасники цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 6)*

Завдання 1. Скласти перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації юридичної особи.

Завдання 2. З'ясувати різницю між філією та представництвом юридичної особи.

Завдання 3. Зазначити особливості цивільно-правового статусу залежних господарських товариств.

Блок завдань (БЗ) № 7**Тема 5. Юридичні особи****як учасники цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 7)*

Завдання 1. Скласти перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації припинення юридичної особи.

Завдання 2. З'ясувати різницю між товариством та установою.

Блок завдань (БЗ) № 8**Тема 5. Юридичні особи****як учасники цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 8)*

Завдання 1. Пояснити, що складає майно господарського товариства.

Завдання 2. З'ясувати установчі документи господарських товариств.

Блок завдань (БЗ) № 9**Тема 6. Об'єкти цивільних правовідносин***(виконується на семінар № 9)*

Завдання 1. З'ясувати види цінних паперів відповідно до ЦК України та Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

Завдання 2. Визначити класифікацію речей та критерії їх поділу. Викласти в таблиці.

Завдання 3. Пояснити різницю між такими об'єктами цивільних правовідносин, як *роботи та послуги*.

Блок завдань (БЗ) № 8

Тема 7. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (виконується на семінар № 10)

Завдання 1. З'ясувати максимальну кількість видів правочинів та критерії їх поділу.

Завдання 2. Скласти таблицю щодо основних та додаткових наслідків недійсності правочинів та видів недійсних правочинів.

Блок завдань (БЗ) № 9

Тема 8. Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків (виконується на семінар № 11)

Завдання 1. Розкрити різницю між: обов'язковим, добровільним та комерційним представництвом.

Завдання 2. Розмежувати поняття «недійсних» та «неукладених правочинів».

Завдання 3. З'ясувати правові наслідки представництва без повноважень.

Блок завдань (БЗ) № 10

Тема 9. Захист цивільних прав та інтересів (виконується на семінар № 12)

Завдання 1. Знайти різницю між поняттями: «порушення», «невизнання» та «оспорювання» цивільного права.

Завдання 2. Визначити способи самозахисту цивільних прав.

Блок завдань (БЗ) № 11

Тема 9. Цивільно-правова відповідальність (виконується на семінар № 13)

Завдання 1. З'ясувати співвідношення понять: «відповідальність», «захист» та «охорона» в цивільному праві.

Завдання 2. Визначити класифікацію цивільно-правової відповідальності та критерії її поділу (у таблиці або схемі).

Завдання 3. Дослідити наукові підходи у розумінні *санкцій* у цивільному праві.

Блок завдань (БЗ) № 12

Тема 10. Строки та терміни у цивільному праві (виконується на семінар № 14)

Завдання 1. З'ясувати класифікацію строків у цивільному праві та критерії їх поділу.

Завдання 2. Виявити різницю між *зупиненням* та *перериванням* перебігу строку позовної давності.

Завдання 3. Охарактеризувати заходи оперативного впливу на порушника.

1.4.2. Вимоги до виконання та оформлення студентами індивідуальних завдань (самостійної роботи)

Індивідуальним завданням студента є завдання для самостійної роботи, яке виконується кожним студентом індивідуально. Для студентів денної форми навчання воно виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи студента. Індивідуальні завдання виконуються

усіма студентами під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Індивідуальні завдання кожним студентом здійснюються протягом семестру у письмовому вигляді на аркушах А-4, які послідовно вкладаються папку зі скорозшивателем (без файлів!). Робота починається з титульного аркуша. Нумерація аркушів роботи починається з титульного аркуша. Номер на титульному аркуші не проставляється. Титульний аркуш оформляється за зразком 1.

Другим аркушем у папці є Зміст, у якому зазначається вид робіт та в окремій колонці – сторінка папки, на якій розташоване відповідне виконане студентом завдання. Зміст оформляється за зразком 2.

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, ліве – 3,0 см, праве – 1,0 см. Зверху кожної сторінки у колонтитулі повинно бути зазначено на назву теми.

Виконані індивідуальні завдання по кожній темі студент обов'язково повинен приносити на семінар з відповідної теми, на якій завдання оцінюється викладачем. Якщо завдання не виконане студентом, викладач у той же день виставляє 0 балів. Якщо по одній темі проводиться декілька семінарів, індивідуальні завдання виконуються на перший з них, якщо інше не зазначене в самому завданні. Індивідуальні завдання виконуються за висунутими вимогами, єдиними для усіх студентів.

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільного права та процесу**

**Самостійна робота з
ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА**

Виконала:
Ткаченко
Оксана Дмитрівна,
студентка 2 курсу 3 групи
юридичного факультету

Перевірив:
Гринько
Світлана Дмитрівна,
доктор юридичних
наук, професор

**Хмельницький
2023**

ЗМІСТ

<i>№ теми п/п</i>	<i>Тема/Суть завдання</i>	<i>сторінка</i>	<i>Оцінка, підпис викладача</i>
1.	Тема 16. Загальні положення про право власності та інші речові права		
	1. Скласти порівняльну таблицю форм власності за законодавством України.		
	2. Відобразити суть поділу на первісні та похідні підстави набуття права власності за різними критеріями (критерій волі, критерій правонаступництва тощо).		
2.	Тема 17. Право спільної власності		
	1. Письмово розкрити різницю між поняттями «ідеальна частка» та «реальна частка» у праві спільної власності.		
	2. Проаналізувати види повноважень співвласників у праві спільної часткової власності.		

1.5. КУРСОВА РОБОТА

Курсова робота – вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується студентами протягом семестру з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Метою написання курсової роботи є: поглиблення знань студентів з актуальних проблем науки цивільного права; систематизація отриманих теоретичних знань з певної навчальної дисципліни; розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел; формування дослідницьких умінь студентів; стимулювання студентів до самостійного наукового пошуку; розвиток уміння аналізувати передовий досвід та узагальнювати власні спостереження; формування вміння практичної реалізації результатів дослідження проблеми в самостійно виконаних розробках.

Для виконання курсової роботи студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, судову практику, статистичні дані, аналітичну інформацію органів управління.

Роботи виконуються комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А4 (210 мм x 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних берегів : лівого – 30 мм, верхнього та нижнього – 20 мм, правого – не менше 10 мм.

1.5.1. Тематика курсових робіт

1. Цивільне та інші галузі права України: питання співвідношення.
2. Джерела цивільного права та цивільне законодавство.
3. Основні етапи історичного розвитку вітчизняної цивілістики.
4. Цивільна правоздатність суб'єктів цивільного права.
5. Право власності малолітньої, неповнолітньої та недієздатної особи.
6. Порядок створення юридичних осіб в Україні.
7. Акціонерне товариство.

8. Засоби масової інформації як юридичні особи.
9. Політична партія як суб'єкт цивільного права.
10. Релігійні організації як юридичні особи.
11. Благодійні організації як юридичні особи.
12. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку як юридична особа.
13. Неспроможність (банкрутство) юридичних осіб.
14. Санація за законодавством України.
15. Участь публічно-правових утворень у цивільних правовідносинах.
16. Державна реєстрація прав на нерухоме майно (проблемні питання).
17. Єдиний майновий комплекс як об'єкт цивільного права.
18. Гроші як об'єкти цивільних правовідносин.
19. Автомобіль як об'єкт правочину.
20. Право фізичної особи на життя та здоров'я (охорону здоров'я).
21. Адвокатська таємниця.
22. Проблема правового регулювання, дотримання та захисту лікарської таємниці.
23. Способи та порядок захисту особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб.
24. Захист прав та інтересів в цивільному праві.
25. Право державної власності та його здійснення в Україні.
26. Комунальна власність в Україні.
27. Речові права на земельні ділянки.
28. Сервітути в цивільному праві.
29. Поняття права інтелектуальної власності.
30. Судовий захист об'єктів інтелектуальної власності.
31. Грошові зобов'язання.
32. Неустойка як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
33. Порука та гарантія як способи забезпечення виконання зобов'язань.
34. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань
35. Іпотека.
36. Поняття та види цивільно-правових способів захисту речових прав.

1. 6. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного, письмового заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття, предмет та метод цивільного права.
2. Принципи, система та функції цивільного права.
3. Цивільне право в системі галузей права України.
4. Поняття та система цивільного законодавства.
5. Значення актів Конституційного Суду України, вищих судових органів і судової практики у вітчизняній та у закордонних правових системах.
6. Поняття цивільного законодавства. Дія цивільного законодавства в часі (офіційне опублікування і набуття чинності нормативним актом; зворотна сила цивільного закону). Дія цивільних законів у просторі та по колу осіб.
7. Прогалини у цивільному законодавстві. Аналогія закону і аналогія права в цивільно-правових відносинах. Значення аналогії. Інші способи подолання прогалин в праві.
8. Поняття і загальна характеристика цивільних правовідносин.
9. Класифікація та структура цивільних правовідносин.
10. Фізична особа як суб'єкт цивільного права. Ознаки, що індивідуалізують фізичну особу. Правоздатність фізичної особи і її зміст. Набуття та надання фізичній особі повної цивільної

- дієздатності.
11. Дієздатність фізичної особи.
  12. Підстави, порядок і наслідки обмеження громадянина у дієздатності.
  13. Визнання громадянина недієздатним.
  14. Визнання громадянина безвістно відсутнім.
  15. Підстави, порядок і наслідки оголошення громадянина померлим. Наслідки явки громадянина, оголошеного померлим.
  16. Поняття, значення опіки та піклування. Вимоги до опікунів (піклувальників).
  17. Встановлення, припинення опіки та піклування. Повноваження опікуна (піклувальника). Правочини, що вчиняються з дозволу органів опіки та піклування.
  18. Фізична особа-підприємець (*ЦКУ, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»*).
  19. Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність юридичної особи.
  20. Порядок і способи створення юридичних осіб. Установчі документи.
  21. Державна реєстрація юридичних осіб та її праве значення (*Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»*).
  22. Класифікація юридичних осіб. Організаційно-правові форми юридичних осіб.
  23. Виробничий кооператив як юридична особа (*ЦКУ, Закон України „Про кооперацію”*).
  24. Поняття та види господарських товариств. Їх створення та припинення.
  25. Споживчі та обслуговуючі кооперативи (*Закон України „Про кооперацію”*).
  26. Об'єднання громадян як юридична особа.
  27. Релігійні організації як юридичні особи.
  28. Благодійні фонди як юридичні особи.
  29. Поняття, створення, припинення та майно кредитної спілки.
  30. Фермерське господарство. (*ЗУ „Про фермерське господарство”*).
  31. Підстави, порядок та наслідки припинення юридичних осіб.
  32. Неспроможність (банкрутство) юридичних осіб. Санація.
  33. Поняття, зміст і особливості цивільної правосуб'єктності публічно-правових утворень.
  34. Випадки і порядок участі публічно-правових утворень у цивільних правовідносинах.
  35. Поняття та види об'єктів цивільних правовідносин. Майно.
  36. Речі як об'єкти цивільних правовідносин. Класифікація речей за цивільним правом України та її значення.
  37. Поняття та основні ознаки цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин.
  38. Види цінних паперів.
  39. Результати робіт (дії), послуги, інформація як об'єкти цивільних правовідносин.
  40. Поняття особистих немайнових прав. Їх особливості як об'єктів цивільних правовідносин.
  41. Особисті немайнові права, які забезпечують природне існування фізичної особи.
  42. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне буття фізичної особи.
  43. Юридичні факти та їх класифікація. Юридичний склад.
  44. Поняття та види правочинів.
  45. Форма правочинів. Наслідки недотримання форми правочинів.
  46. Поняття та підстави недійсності правочинів. Нікчемні та оспорювані правочини.
  47. Правові наслідки недійсності правочинів. Недійсність частини правочину.
  48. Поняття і способи здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання суб'єктивних цивільних обов'язків.
  49. Межі здійснення суб'єктивного цивільного права. Поняття, форми і правові наслідки зловживання правом.
  50. Поняття та види представництва. Повноваження представника.
  51. Поняття і форма довіреності. Види і строк довіреності.
  52. Передоручення. Припинення довіреності. Представництво без повноваження і його цивільно-правові наслідки.
  53. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист. Способи захисту цивільних прав.
  54. Система органів, які здійснюють захист цивільних прав.

55. Судовий захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів.
56. Поняття та види цивільних строків (термінів). Порядок обчислення строків у цивільному праві. Початок та закінчення перебігу строку.
57. Позовна давність та її строки. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
58. Зупинення перебігу строків позовної давності (поняття, підстави, наслідки).
59. Переривання перебігу строків позовної давності (поняття, підстави, наслідки).

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Поняття, предмет та метод цивільного права.
2. Форма правочинів. Наслідки недотримання форми правочинів.

2. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

якщо є курсова:

2.2.3 цієї навчальної дисципліни **ЗА ДЕННОЮ ФОРМОЮ** навчання передбачено проведення наступної кількості лекційних та семінарських занять:

	1 семестр («осінній»)		2 семестр («весняний»)	
	<i>Кількість лекцій</i>	<i>Кількість семінарів</i>	<i>Кількість лекцій</i>	<i>Кількість семінарів</i>
2 курс (1 частина Цивільного права)	18	18		

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни у цьому семестрі передбачено проведення **18 лекційних** занять за денною формою навчання.

Відповідно, кількість балів, які студент може набрати під час *лекцій*, обраховується відповідно до таблиці:

№ з/п	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій																	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
	18	0,6	1,1	1,7	2,2	2,8	3,3	3,9	4,4	5,0	5,6	6,1	6,7	7,2	7,8	8,3	8,9	9,4	10,0

2.4. Обсяг балів, здобутих студентом під час *семінарських занять*, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатком 3 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення **18 семінарських занять** за денною формою навчання.

За результатами семінарського заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється *кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5*, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

3.4. Обсяг балів, здобутих студентом за *самостійну роботу* (індивідуальні завдання), обчислюється за сумою балів, здобутих за виконання кожного із цих завдань у таких межах:

Загальна кількість балів за самостійну роботу за семестр	Кількість Блоків завдань (БЗ) за семестр	Макс. кількість балів за кожну тему
20	14	1,5

3. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

3.1. Основні джерела

1. Харитонов Є. О., Санахметова Н. О. Цивільне право України : підручник. К. : Істина, 2003. 776 с.
2. Харитонов, Є. О. Цивільне право України : підручник. 3-е вид., перероб. і допов. К. : Істина, 2013. 806 с.
3. Цивільне право України : навч. посіб. / Ю. В. Білоусов, А. В. Ватрас, С. Д. Гринько та ін. ; за ред. Р. О. Стефанчука. К. : Правова єдність, 2009. 536 с.
4. Цивільне право України : підручник у 2 кн. Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін.; / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. Київ: Юрінком Інтер, 2002. Кн. 1. 720 с.
5. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
6. Цивільне право України: підручник у 2 т. Борисова В.І. (кер. авт. кол.) Баранова Л.М., Бегова Т.І. та ін.; / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011, Т. 2. 816 с.
7. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
8. Цивільне право України : Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 5-те вид., стер. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
9. Цивільне право: підручник: у 2 т. / [В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та ін.]; за ред. В.І. Борисової, І.В. СпасибоФатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.
10. Цивільне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп. У 2 частинах / за ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.
11. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / [О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.] ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с.
12. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
14. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.

3.2. Допоміжні джерела

Тема 1-2.

Поняття приватного права. Цивільне право як галузь приватного права.

Джерела цивільного права. Цивільне законодавство

1. Азімов Ч. Про предмет і метод цивільного права. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 1. С. 18-22.
2. Бірюкова А. Г Особливості договору як джерела цивільного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 33. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc33/juspradenc33.pdf#page=90>
3. Бірюкова А.Г. Правова природа звичая ділового обороту як джерела цивільного права України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3 URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2018.pdf#page=102
4. Бориславська М. В. Окремі питання місця і ролі сучасного цивільного права в системі права України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 114-117.
5. Гринько С. Д. Договір як підстава виникнення зобов'язань за римським приватним прав. *Порівняльно-аналітичне правознавство*. 2023. № 3. С. 22-26. URL: <http://pap-journal.in.ua/2023-3-2>
6. Гринько С.Д. Використання звичаїв для регулювання сімейно-правових відносин. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 102-107. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/241247>
7. Гринько С.Д. Вплив звичаїв на регулювання сімейно-правових відносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 42-44. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2021/12.pdf
8. Гринько С.Д., Костяшкін І.О. Публічний порядок та його роль у сучасному цивільному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021 № 51. С. 76-80. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/17.pdf>
9. Гриняк А. Б. Договір у механізмі правового регулювання приватноправових відносин. *Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин*. 2017. С. 20–23 URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2017/MASLOV_2017.pdf#page=20
10. Дзера І. Основи цивільного права. 2019. С. 263–265 URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19340/Dzera_Osnovy_tsyvilnoho_prava.pdf?sequence=1
11. Дзера О. В. Поняття цивільного права та його місце в системі права України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 2. С. 23-28.
12. Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983 р. № 5464-Х. *Відомості Верховної Ради України*. 1983. №28. Ст. 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
13. Заїка Ю. О. Деякі колізійні питання сучасного цивільного та сімейного права. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 55–60.
14. Збірник цивільного законодавства. Загальна частина. Том 1 (I) / упоряд.: Р.О. Стефанчук, Ю. В. Білоусов, О. М. Слободян та ін.; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. К.: АртЕк, 2018. 729 с.
15. Збірник цивільного законодавства. Загальна частина. Том 1 (IV) / упоряд.: Р.О. Стефанчук, Ю. В. Білоусов, О. М. Слободян та ін.; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. К.: АртЕк, 2018. 551 с.
16. Збірник цивільного законодавства. Загальна частина. Том 1 (II) / упряд.: Р.О. Стефанчук, Ю. В. Білоусов, О. М. Слободян та ін.; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. К.: АртЕк, 2018. 757 с.
17. Збірник цивільного законодавства. Загальна частина. Том 1 (III). / [упоряд.: Р. О. Стефанчук, Ю. В. Білоусов, О. М. Слободян та ін.]; за заг. ред. Р. О. Стефанчука. – К.: АртЕк, 2018. 777 с.

18. Кочина О.С., Болдирева В.М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. *Нове українське право*. Вип.2. 2022. С. 53–58. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/232>
19. Кузнєцова Н. Проблеми співвідношення земельного та цивільного законодавства при вирішенні господарських спорів з питань земельних відносин. *Право України*. 2009. № 9. С. 19-21.
20. Орзіх В.М. Поняття аналогії закону й аналогії права в цивільному праві України. *Науковий вісник УжНУ*. Серія: Право. Випуск 54. 2019. [URL:https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31554/1/%](https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31554/1/%)
21. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
22. П'янова Я. В. Деякі питання застосування аналогії закону та аналогії права господарськими судами при здійсненні захисту цивільних прав. *Проблеми законності*. Х., 2004. Вип. 59. С. 39-44.
23. Паліюк В. П. Щодо справедливості, добросовісності та розумності в чинному законодавстві України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 2. С. 18-21.
24. Панасюк О. З приводу співвідношення трудового та цивільного права (з поверненням у «лоно» слід зачекати). *Право України*. 2009. № 9. С. 140-147.
25. Первомайський О. До питання про джерела цивільного права. *Право України*. 2001. № 2. С. 34-37.
26. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 92. Ст. 3248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
27. Прилуцький Р. Поняття джерел цивільного права України: потрібні нові підходи *Право України*. 2008. № 12. С. 66-71.
28. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 2042-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2004. № 35. Ст. 2317. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
29. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-ІІІ. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/card4#History>
30. Спасибо-Фатєєва І. Взаємодія цивільного законодавства з іншими галузями законодавства: проблеми і перспективи. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4. С. 108-113.
31. Стоянова Т.А. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/6_2017.pdf#page=55
32. Харитонов Є., Харитонova О. До питання про значення дихотомії «приватне право-публічне право». *ВАПНУ*. 2000. № 2. С. 82-88.
33. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Оновлення (кодифікація та рекодифікація) цивільного законодавства України: досвід, проблеми та перспективи: монографія. Одеса: Фенікс, 2020. 462 с.
34. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Особливості розуміння цивільного права в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Часопис цивілістики*. 2019. №35. С. 6-12. URL: <https://hdl.handle.net/11300/17774>
35. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Політичні цінності і рекодифікація українського цивільного законодавства. *Часопис цивілістики*. 2020. №36. С. 18-24. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/17840?locale-attribute=en>
36. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Проблеми реалізації концепту «приватне право» в процесі ре кодифікації. *Часопис цивілістики*. 2021. № 42. С. 5-13. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15684>
37. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рекодифікації цивільного законодавства в контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. *Часопис цивілістики*. 2019. №34.

С. 6-11. URL: <https://hdl.handle.net/11300/17749>

38. Харитоновна О. І. До питання про співвідношення цивільних та адміністративних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2007. № 3. С. 10-15.

39. Харитоновна О. І. Поділ права на приватне і публічне: теоретичні питання. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 2. С. 21-25.

40. Чернега В.М. Застосування норм цивільного права до регулювання сімейних відносин. *Право і суспільство*. 2020. №2. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/40.pdf

41. Шевченко А. Є., Антошкіна В. К. Роль і значення правових звичаїв у процесі тлумачення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/21.pdf

Тема 3-5.

Поняття, зміст та види цивільних правовідносин. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин. Юридичні особи як учасники цивільних правовідносин.

1. Аврамова О.Є. Приватно-правове регулювання житлових відносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Тернопіль, 2021. 20 с.
2. Анікіна Г. В. Види смерті фізичної особи та їх значення для цивільного права. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 28. С. 18-23.
3. Анікіна Г. В. Поняття та ознаки цивільних правовідносин, пов'язаних зі смертю фізичної особи. *Електронне науково-практичне фахове видання. Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 55-62. URL: <http://easternlaw.com.ua>
4. Анікіна Г. В. Правове регулювання посмертного донорства в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 81-92.
5. Анікіна Г. В. Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних зі смертю фізичної особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. прокур. України. К., 2014. 16 с.
6. Білоусов Ю. В. Іванов С. О. Участь органів державної влади у цивільних відносин : монограф. Х. : Харків юридичний, 2012. 484 с.
7. Борисова В. Інститут юридичної особи у праві України. *Право України*. 2010. № 12. С. 25-31.
8. Борисова В. Органи управління юридичної особи як її інституціонально-функціональні представники. *Право України*. 2006. № 6. С. 97-102.
9. Борисова В. Питання управління юридичними особами і їх вирішення за чинним законодавством України. *Право України*. 2009. № 5. С. 113-120.
10. Вінник О. Методи правового регулювання акціонерних відносин: проблеми відповідальності акціонерних товариств, пов'язаних з їх капіталом. *Право України*. 2009. № 8. С. 32-37.
11. Водоп'ян Т. В. Проблема правового становища зачатої, але ще народженої дитини в цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 133-138.
12. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей. URL: https://www.zakon.cc/law/document/read/995_075
13. Гуцалюк М. Ідентифікація фізичних осіб. *Право України*. 2006. № 5. С. 123-126.
14. Довгерт А. С. Поняття та класифікація юридичних осіб у новому Цивільному кодексі України. *Актуальні проблеми держави і права*. О. : Юрид. літ., 2004. Вип.23. С. 3-10.
15. Козуліна С. Проблемні питання законодавчого регулювання прав неповнолітніх осіб. *Право України*. 2007. № 2. С. 134-136.
16. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

17. Кохановська О. Цивільно-правові аспекти реалізації індивідуальних прав і реалізації індивідуальних обов'язків. *Право України*. 2005. № 4. С. 88-91.
18. Крат В. Особливості правового регулювання філій та представництв. *Нотаріат для вас*. 2010. № 4. С. 31-37.
19. Лаленков, С. М. Судовий захист прав неповнолітніх. *Право і суспільство*. 2023. №3. С. 111-116. URI: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17893>
20. Майданик Р. Цивільні відносини: поняття та види. *Право України*. 2009. № 8. С. 20-27.
21. Майданик Р. Юридичні особи публічного права в країнах континентального права. *Юридична Україна*. 2010. № 2. С. 56-62
22. Нецька Л.С., Боржемська О.М. Договір про створення виконання малолітніми та неповнолітніми особами: трудовий чи цивільно-правовий? *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3. С. 224–228. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VAFfkaXmkaAJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/vaau_2012_3_51.pdf+&cd=6&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
23. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022. № 2465-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 68. Ст. 4066. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20/card6#Public>
24. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 1-2. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
25. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
26. Резніченко С. В. Крутій М. О. Цивільно-правовий статус фізичної неповнолітньої особи. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 13-17. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9102/13-17.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
27. Ромась М.І. Ознаки держави Україна як учасника цивільних правовідносин. Збірник тез міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання». 23 жовтня 2020 року. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 166-168. URL: [https://univer.km.ua/sites/default/files/Наукова%20діяльність/Збірник%20тез%20Міжнародної%20науковопрактичної%20конференції%20«XIX%20осінні%20юрідичні%20читання»%20\(м.%20Хмельницький,%202023%20жовтня%202020%20року\).pdf](https://univer.km.ua/sites/default/files/Наукова%20діяльність/Збірник%20тез%20Міжнародної%20науковопрактичної%20конференції%20«XIX%20осінні%20юрідичні%20читання»%20(м.%20Хмельницький,%202023%20жовтня%202020%20року).pdf)
28. Ромась М.І. Поняття та ознаки цивільних зобов'язань за участю держави Україна. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 21-26. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/5.pdf>
29. Ромась М.І. Публічно-правові утворення як суб'єкти зобов'язальних відносин у римському приватному праві. Збірник тез міжнародної наукової конференції «Вісімнадцять осінні юридичні читання». 25 жовтня 2019 року. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С. 294-296. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files/%d0%pdf>
30. Ромась М.І. Становлення правового вчення про державу Україна як учасника цивільних правовідносин. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2020. № 4. С. 79-85. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2020/part%201/10.pdf>
31. Стефанчук М. О. Адикція як підстава обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4 (19-20). С. 173-176.
32. Трофімов С. Встановлення нотаріусом опіки над майном фізичної особи, яка

- визнана безвісно відсутньою. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2007. № 2. С. 39-40
33. Федорова В. В. Поняття шлюбу. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 62-66. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9120>
  34. Чомахішвілі О.Ш. Права інтелектуальної власності дітей. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Том 1. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/4/tom_1/26.pdf
  35. Чорна Ж.Л. Окремі питання участі малолітніх і неповнолітніх осіб у майнових відносинах за цивільним законодавством України. *Університетські наукові записки*. 2017. №62. С.35-43. <http://old.univer.km.ua/visnyk/1712.pdf>
  36. Чорна Ж.Л. Трудовий договір як підстава надання повної цивільної дієздатності». *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2014. №2. С.145-149. <https://univer.km.ua/index.php/profile/chorna-zhanna-leontiyivna>
  37. Чорна Ж. Л. Окремі питання встановлення опіки над фізичними особами. *Університетські наукові записки*. 2011. № 2. С. 120-125.
  38. Чорна Ж. Л. Окремі питання правового регулювання визнання фізичної особи-підприємця банкрутом в Україні. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 72-76.
  39. Чорна Ж. Л. Трудовий договір як підстава надання повної цивільної дієздатності. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2. С. 145-149.

Тема 6-7.

Об'єкти цивільних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин

1. Анікіна Г. В. Смерть фізичної особи як юридичний факт. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2008. №4. С. 166-170.
2. Анікіна Г. В. Смерть фізичної особи як юридичний факт. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 166 –171.
3. Анікіна Г. В. Юридичні наслідки смерті як юридичного факту в цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 104-111.
4. Барбара В. Особливості визначення векселя як об'єкта цивільних правовідносин. *Право України*. 2008. № 11. С. 34-36
5. Блажівська Н.Є. Електронний правочин у цивільному праві України: монографія ; за наук. ред. д.ю.н., проф., чл.-кор. НАПрН Р. О. Стефанчука / Н. Є. Блажівська. К. : Алерта, 2014. 240 с.
6. Бобко Т. Письмова форма правочинів: проблеми законодавчого регулювання. *Право України*. 2007. № 11. С. 110-114.
7. Борисова А. «Інформація» та «правова інформація» як об'єкти правовідносин у сфері інформаційних комунікацій. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 180–188. URL: <https://hdl.handle.net/11300/17010>
8. Данішевська В. Нікчемні та оспорювані правочини. *Підприємництво, господарство і права*. 2006. № 3. С. 80-84.
9. Дуденко Т. Об'єкти цивільних прав, які вилучені з цивільного обороту. *Юридична Україна*. 2008. № 8. С. 29-35
10. Жеков В. І. Порухення моральних засад суспільства як підстава визнання правочину недійсним. *Суспільство. Держава. Право*. 2005. Вип. 5: Цивільне право. С. 26-30.
11. Жеков В. І. Проблеми класифікації недійсних правочинів. *Часопис цивілістики*. 2007. № 3. С. 99-101.
12. Заяць О. С. Гносеологічна інтерпретація правової допомоги як соціального феномену. *Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. / редкол.: Є. О. Харитонов (голов. ред.), О. І. Харитонova (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.), чл. редкол.: С. В. Ківалов, В. В.*

- Завальнюк [та ін.]. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 43. С. 83-88. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17859/%d0%97%d0%b0%d1%8f%d1%86%d1%8c%20%d0%9e%d0%bb%d1%8c%d0%b3%d0%b0%20%d0%a1%d1%82%d0%b5%d0%bf%d0%b0%d0%bd%d1%96%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
13. Калаур І. Окремі аспекти застосування правових наслідків нікчемних правочинів *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 12. С. 48-51.
14. Карпенко О. І. Інтернет-послуга як об'єкт цивільних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Х., 2015. 18 с.
15. Крат В. Нетипові об'єкти цивільних прав. *Право України*. 2010. № 12. С. 62-67.
16. Мічурін Є. Обмеження щодо укладення правочинів з житлом за участі осіб, що не досягли повноліття: аспекти нотаріальної процедури. *Нотаріат для вас*. 2007. № 7-8. С. 9-14.
17. Некіт К. Г. Доменне ім'я як об'єкт цивільних прав. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 40-44. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/9112>
18. Первомайський О. Особливості нотаріального посвідчення правочинів стосовно нерухомого майна, право на користування яким мають діти. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2006. № 2. С. 9-10.
19. Посполітак В. Правове визначення поняття цінних паперів. Ознаки та класифікація цінних паперів. *Юридичний журнал*. 2005. січень. С. 92-102.
20. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: постанова Пленуму ВГСУ України від 29.05.2013 р. № 11. Податки та бухгалтерський облік. 2013. № 72. С. 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13#Text>
21. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. 3005-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
22. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995. 869-IX. *Офіційний вісник України*. 2007. № 2. Ст. 65. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80/card4#History>
23. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2374-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 17. Ст. 731.
24. Саліахметова І. А. Правове забезпечення цивільно-правового захисту права на підприємство як єдиного майнового комплексує *Вісник господарського судочинства*. 2004. № 4. С. 165-169.
25. Сафончик О. І. Об'єкти цивільних прав: окремі проблеми рекодифікації цивільного законодавства України. *Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 04 бер. 2021 р.) / відп. ред. Т. А. Латковська. Чернівці, 2021. 332 с.
26. Сірякова О. Вексель (2 частина). *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2005. № 5. С. 73-76.
27. Сірякова О. Вексель. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2005. № 4. С. 64-66.
28. Скрипник В. Л. Об'єкти цивільних прав: теоретичні і методологічні проблеми: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03; Нац. акад. 65 прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2021. 497 с.
29. Соловійов Б.О. Інформація як об'єкт цивільних прав в оновленому Цивільному кодексі України: проблеми визначення та основних ознак. *Часопис Київського університету права*, 2021. № 1. С. 207–212. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/22.pdf
30. Спасибо-Фатєєва І. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав та її значення для вчинення правочинів. *Нотаріат для вас*. 2010. № 9. С. 16-22.
31. Спасибо-Фатєєва І. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності. *Українське комерційне право*. 2004. № 5. С. 9-18.
32. Спасибо-Фатєєва І. Поняття нерухомого майна та права на *Українське комерційне право*. 2009. № 9. С. 10-19
33. Спасибо-Фатєєва І. Оборотоzдатність об'єктів цивільних прав. *Право України*. 2005. № 6. С. 34-37.
34. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Цивілістичні категорії доби інформаційного

суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. *Право України*. 2019. № 1. С. 136-173.

35. Ходико Ю. Є. Поняття правового режиму об'єкта цивільного правовідношення. Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60 річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової). за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Харків : Право, 2019. С. 246–254. URL: <https://jurkniga.ua/contents/spogadi-pro-lyudinu-vchenogo-naukovtsya-do-60-rchchya-ud-dnya-narodzhennya-profesora-rini-volodimirvni-zhilnkovo.pdf>

36. Шимон С. І. Майнові права як об'єкти цивільних правовідносин (теоретичні та практичні аспекти): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. прокур. України. К., 2014. 40 с.

Тема 8-10.

Здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів. Цивільно-правова відповідальність. Строки та терміни у цивільному праві

1. Гліюпол І.М. Альтернативні форми захисту прав, свобод і законних інтересів. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів : матеріали круглого столу. (Одеса, 29 березня 2021 р.). Одеса : Фенікс, 2021. с. 29–33. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14491/%D0%9C%D0%B0%D1%82%20%D0%BA%D1%80%20%D1%81%D1%82%20%D0%A6%D0%9F.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

2. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навчальний посібник: за ред. канд. юрид. наук, доц. О. Б. ВербиСидор. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2021. 416 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3835/1/verba-sydor_26-05-21.pdf (дата звернення 24.02.2023).

3. Анікіна Г. В. Позасудовий захист корпоративних прав міноритарних акціонерів за правом України та Європейського союзу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №3. С. 44-50. URL: <http://pap-journal.in.ua/>

4. Анікіна Г. В. Захист права на честь та гідність фізичної особи, порушених у мережі «інтернет». *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 1 (7). С. 54-63.

5. Антонюк О. Заходи самозахисту цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 6. С. 23-27.

6. Белікова С. О. Прокурор як учасник виконавчого провадження у справах щодо захисту прав та інтересів дітей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. прокур. України. К., 2015. 20 с.

7. Білоусов Ю. В. Судовий захист цивільних прав: окремі питання процесуальної юрисдикції. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 3 (11). С. 45-50.

8. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Впровадження способів альтернативного вирішення правових спорів. *Міжнародне приватне право: розвиток і гармонізація*. 2018. с. 165–169. URL:

[http://old.univer.km.ua/statti/1.bondarenkozelska_n.l._vprovadzheniya_sposobiv_alternativnoho_vyrishennya_pravovykh_sporiv_\(adr_alternative_dispute_resolution\).pdf](http://old.univer.km.ua/statti/1.bondarenkozelska_n.l._vprovadzheniya_sposobiv_alternativnoho_vyrishennya_pravovykh_sporiv_(adr_alternative_dispute_resolution).pdf)

9. Горбась Д. Сутність здійснення суб'єктивного цивільного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 2. С. 27-29.

10. Горбась Д. В. Визначення меж здійснення суб'єктивного цивільного. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 2. С. 111-117.

11. Гринько Руслан Віталійович. Заходи оперативного впливу у зобов'язальних

правовідносинах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. прокур. України. К., 2015. 20 с.

12. Гринько С. Д., Гринько Р. В. Заходи захисту та заходи цивільно-правової відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав: до питання співвідношення правових категорій. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19-20 жовтня 2018 року) : у 2-х част. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. Частина друга. С. 29-32.

13. Гринько С. Д., Гринько Р. В. Правова природа заходів оперативного впливу. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права: матеріали третьої всеукраїнської науково – практичної конференції* (Львів, 17-18 травня 2019 р.). Львів: Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2019. С. 37-42.

14. Гринько Р. В. Відмова від договору як захід оперативного впливу у зобов'язальних правовідносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 28. Т. 1. С. 111–114.

15. Гринько Р. В. Заходи оперативного впливу та динаміка зобов'язального правовідношення. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2 (50). С. 168–176.

16. Гринько Р. В. Заходи оперативного впливу та способи самозахисту: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Юриспруденція». 2014. Вип. 9–2. Т. 1. С. 159–162.

17. Гринько Р. В. Поняття та ознаки заходів оперативного впливу у зобов'язальних правовідносинах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2014. Вип. 3. Т. 1. С. 136–140.

18. Гуйван П. Д. Часовий аспект здійснення самозахисту як способу захисту суб'єктивного права особи. Відмінність його від оперативного захисту. *Часопис цивілістики* : наук.-практ. журн. / редкол.: Є. О. Харитонов (голов. ред.), О. І. Харитонova (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.), чл. редкол.: С. В. Ківалов, В. В. Завальнюк [та ін.]. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 43. С. 5-14. URL: <https://hdl.handle.net/11300/17854>

19. Гуйван П. Д. Юридичне значення строків у договірних зобов'язаннях. *Часопис цивілістики* : наук.-практ. журн. / редкол.: Є. О. Харитонов (голов. ред.), О. І. Харитонova (наук. ред.; заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.), чл. редкол.: С. В. Ківалов, В. В. Завальнюк [та ін.]. Одеса : Гельветика, 2021. Вип. 44. С. 19-24. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17869/%d0%93%d1%83%d0%b9%d0%b2%d0%b0%d0%bd%20%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d0%be%20%d0%94%d0%bc%d0%b8%d1%82%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b8%d1%87%2c.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

20. Гуйван П.Д. Теоретичні питання строків у приватному праві : монографія. Харків: Право, 2014. 632 с.

21. Єфремова І. І. Особливості захисту приватних прав неюрисдикційними способами врегулювання правових спорів (конфліктів). *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 6/1. С. 23–29.

22. Журавльов Д. Довіреність юридичної особи та її форма при нотаріальному посвідченні правочину. *Нотаріат для вас*. 2006. № 12. С. 78-79.

23. Заверуха С. В. Відшкодування збитків як міра цивільно-правової відповідальності. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 11. С. 17–20.

24. Заверуха С. В. Значення штрафної та залікової неустойки у цивільному праві. *Університетські наукові записки* . 2013. № 4. С. 180–185.

25. Зімов Ч. Здійснення самозахисту в цивільному праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2 (25). С. 135-141

26. Карнаух Т. Право притримання та самозахист: відмінні та спільні риси. *Юридична Україна*. 2006. № 10. С. 45-49.

27. Крат В. Переважні права: теоретичний та практичний аспект *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 9. С. 72-74.

28. Крат В. І. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально

посвідченою довіреністю. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2010. – № 5 (53). С. 65-69.

29. Кривобок С. Частина підприємства як об'єкт цивільно-правових правочинів. *Право України*. 2005. № 8. С. 36-39.

30. Крукова Н. Окремі питання нотаріального посвідчення довіреностей. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2005. № 2. С. 47-50.

31. Кулініч О. О. Інформація як об'єкт цивільних прав. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 126-128.

32. Луспеник Д. Реалізація права на самозахист цивільних прав – новела нового ЦК України: поняття і межі здійснення. *Адвокат*. 2004. № 11. С. 3-8.

33. Луспеник Д. Як самозахистити свої права (Обговорюємо ЦК). *Закон і бізнес*. 2004. № 7. С. 4-7.

34. Ляшевська Л. І., Хлистун О.В. Правова природа самозахисту цивільних прав як засіб протидії цивільним правопорушенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2018. Вип. 51(1). С. 110-114. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_51(1)_25).

35. Майстер І. П. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. прокур. України. К., 2015. 20 с.

36. Майстер І. П. Вина як умова компенсації моральної шкоди, завданої особистим немайновим правам фізичної особи. *Вісник Національної Академії прокуратури України*. 2014. № 4(37). С. 120–127.

37. Майстер І. П. Критерії визначення розміру компенсації моральної шкоди. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 49–54.

38. Майстер І. П. Методи визначення розміру компенсації моральної шкоди. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11. С. 76–82.

39. Майстер І. П. Підстави звільнення від обов'язку компенсації моральної шкоди. *Університетські наукові записки* : 2014. № 2. С. 177–183.

40. Марченко В. Щодо питання здійснення нотаріусом захисту суб'єктивних цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*, 2020. № 3. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/7.pdf>

41. Микласевич О. Категорія «зловживання правом»: поняття та форми. *Юридичний журнал*. 2010. № 4. С. 30-34.

42. Митровка В. Поняття та підстави представництва за ЦК України. *Нотаріат для вас*. 2006. № 11. С. 50-58.

43. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія: за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка». 2020. 174 с. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/nak_mon_partneriv/Neiurytskyiini%20formy%20zakhystu%20prav%20ta%20interesi%20subiektiv%20hospodariuvannia.pdf (дата звернення 25.02.2023).

44. Онищенко Г. Проблема встановлення межі здійснення суб'єктивного цивільного права. *Юридичний журнал*. 2006. №5. С. 24-25.

45. Панченко С. С. Правова природа строку у цивільному праві. *Університетські наукові записки* : 2015. № 3. С. 87-97.

46. Панченко С. С. Строк дії договору та строк виконання договірною зобов'язання у цивільному праві: питання взаємозв'язку та розмежування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 6. Т. 1. С. 111-114.

47. Параниця С.П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 33–36.

48. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

49. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. 543/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 5. Ст.

28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>

50. Прущак В. Є. Історичні аспекти розвитку альтернативних способів вирішення спорів. *Часопис цивілістики*. 2019. Випуск 34. С. 93.

51. Чорна Ж. Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право; міжнародне приватне право». Львів, 2005. 19 с.

52. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 522 с.

4. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a> — Законодавство України на сайті Верховної Ради України.
2. <http://sc.gov.ua>/Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ.
3. <http://vgsu.arbitr.gov.ua/> — Вищий господарський суд України.
4. <http://www.ccu.gov.ua/uk/index> — Конституційний Суд України.
5. <http://www.scourt.gov.ua/> — Верховний Суд.
6. <http://www.president.gov.ua/documents/> — Офіційні документи на Офіційному представництві Президента України.
7. <http://www.kmu.gov.ua/control/> — Урядовий портал.
8. <http://www.minjust.gov.ua/> — Міністерство юстиції України.
9. <http://zakon.nau.ua/> — Професійна юридична система Мега-Нау.
10. <http://www.ligazakon.ua/> — Ліга:Закон — головний правовий портал України
11. <http://www.nbu.gov.ua/portal/> — Наукова періодика України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
12. <http://www.reyestr.court.gov.ua/> — Єдиний державний реєстр судових рішень.
13. <http://npu.in.ua/> — Нотаріальна палата України